

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 7 oktober 2022 **de heer Paas** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door de heer Ten Wolde.

Voorzitter: Van der Lee
Griffier: Israel

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kwint, Kuik, Van der Lee en Tielen.

Aanvang 14.00 uur.

De **voorzitter**:

Aan de orde is het verhoor van de heer Paas. Ik vraag aan de griffier om de heer Paas en zijn steunverlener binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Paas. Dat geldt ook voor u, meneer Ten Wolde. Van harte welkom bij de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

De heer **Paas**:

Goedemiddag.

De **voorzitter**:

60 jaar aardgaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe private en publieke partijen hebben samengewerkt bij de gaswinning. We onderzoeken de aardbevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in Groningen.

Meneer Paas, u bent commissaris van de Koning, ook al enige jaren. In die hoedanigheid willen we u horen als getuige. U heeft ervoor gekozen om de

eed af te leggen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen. Ik verzoek u daarom te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer Paas de eed af.)

De **voorzitter**:

Dan staat u onder ede. U mag weer plaatsnemen.

Het verhoor met u wordt afgenomen door mevrouw Kat en mevrouw Kathmann. Mogelijk heeft de heer Kwint ook nog enkele vragen aan u. Is dat helder?

De heer **Paas**:

Zeker.

De **voorzitter**:

Dan gaan we beginnen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Meneer Paas, u begint op 18 april 2016 als commissaris van de Koning in Groningen en deze functie bekleedt u nog steeds. Op 10 maart van dit jaar bent u herbenoemd voor een tweede termijn. In dit verhoor willen we het met u hebben over uw rol als commissaris van de Koning bij de aanpak van de gevolgen van de gaswinning. Op het moment dat u aantreedt als commissaris van de Koning van de provincie Groningen, is de problematiek rond bodembeweging door de gaswinning al volop bekend. In hoeverre was u bij uw aantreden op de hoogte daarvan?

De heer **Paas**:

Nou ja, als je solliciteert als commissaris van de Koning in Groningen -- want dat gaat gepaard met een sollicitatieprocedure -- is vanaf het eerste gesprek, het gesprek met de minister, gaswinning ook een thema. Dus ik wist dat gaswinning een belangrijk thema was en had me daar ook grondig in ingelezen. Ik was toch nog overvallen door ... Begin februari werd duidelijk dat de Staten van Groningen mij hadden voorgedragen als de nieuwe commissaris. Dan krijg je ineens ongeveer duizend reacties daarop, hebben we getaxeerd, in alle inboxen die je hebt, en dat blijken er dan veel te zijn. Groningers zeiden: welkom terug, welkom thuis, een soort warme douche die je dan krijgt. Mensen elders uit het land zeiden: gefeliciteerd en sterkte hè. Dat "en sterkte hè" heb ik ook bij een paar mensen nagevraagd, maar

dan blijkt dat heel veel mensen die reageren op het feit dat je een mooie nieuwe rol mag vervullen, laten merken dat er in Groningen in de ogen van heel Nederland iets aan de hand is. Nederland had iets recht te zetten op dat moment.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat was uw formele rol bij de provincie als het gaat om gaswinning?

De heer **Paas**:

Ja, commissarissen van de Koning zijn net als burgemeesters in veel vergaderingen waar ze in terechtkomen -- wij vergaderen de hele tijd -- de voorzitter. Dan zijn ze niet de portefeuillehouder; dat is iemand anders in de vergadering aanwezig die er veel meer verstand van heeft, die ook allerlei vergaderingen heeft bijgewoond waar je zelf niet bij bent geweest. Mijn rol, of het nou is in het college van GS of in al die andere overleggen die te maken hebben met gaswinning, is over het algemeen om ervoor te zorgen dat de inbreng van degene die er meer verstand van heeft, die de specialist is in dat gezelschap, tot zijn recht komt en dat er overeenstemming ontstaat over wat we vanaf nu gaan doen. Dat geldt voor binnenskamers bij GS, maar dat geldt voor al dat soort overleggen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Welke verwachtingen waren opgenomen in de profielschets voor de nieuwe commissaris?

De heer **Paas**:

Dit hoor ik altijd paraat te hebben, maar ... De profielschets bevatte een aantal kwaliteiten die de commissaris zou moeten hebben.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ik zal het u voorleggen.

De heer **Paas**:

Nou ja, ongeveer alle profielschetsen -- ik lees er heel veel omdat ik me ook bemoei met burgemeestersbenoemingen -- leggen het zijn van verbinder vooraan in de tekst. Dat was ook in Groningen het geval. De profielschets heb ik niet meer scherp voor de bril, maar ik weet zeker dat in die profielschets ook is beschreven in wat voor soort ellendige situatie Groningen zit. En dat er daarnaast -- die spagaat blijft altijd bij provinciebestuurders in

het hoofd -- allerlei fantastische kansen zijn in Groningen die je ook vorm moet zien te geven.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja.

De heer **Paas**:

Dus al in de profielschets -- ik improviseer want ik had 'm even moeten raadplegen -- is waarschijnlijk van de commissaris verwacht dat hij die twee gezichten van Groningen zou kunnen laten zien.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, dat lezen we inderdaad ook terug in de profielschets. Het gaat dan zoals u zegt om "hoe winnen we vertrouwen terug van de inwoners", maar ook om "hoe zorgen we dat ze veilig kunnen wonen" en "hoe bieden we de inwoners van het aardbevingsgebied perspectief op een veilige en duurzame toekomst". Welke rol nam u?

De heer **Paas**:

Ik ben op de eerste dag waarop ik aan de slag ging, 18 april, langs geweest in Loppersum. Ik trof daar een ouder echtpaar in een net versterkt huis. Er waren toen nog niet zo veel versterkte huizen. Dit was een huis dat eigenlijk gebleven was zoals het was, uit de jaren zeventig, en waar een harde schil omheen was gebouwd. Je stapte door de moderne gevel een in mijn ogen verouderd huis binnen. Maar die mensen vertelden vooral wat zij hadden meegemaakt, hoe ingewikkeld het was, dat ze een tijdje ergens anders hadden moeten wonen, dus dat het in hun leven veel indruk had gemaakt, en dat ze nu eigenlijk heel tevreden waren met hoe hun huis erbij stond. Ik wist natuurlijk waar ik naar op zoek was. Ik was op zoek naar: wat voor verhalen vertellen mensen die aan den lijve hebben ondervonden dat ze afhankelijk zijn van schadeherstel of van versterking, maar ik trof dat ook in alle gesprekken daarna aan.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus u haalde al die verhalen op en u was ook met die mensen in gesprek daarover.

De heer **Paas**:

Ja, en ik was dat niet alleen. Burgemeesters, wethouders, gedeputeerden

spraken waarschijnlijk nog veel vaker met mensen die het aanging en die het meemaakten dan ik zelf.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre had u contact met de partijen in het gasgebouw?

De heer **Paas**:

Ik heb gesproken met allerlei vertegenwoordigers van het ministerie van EZK en van EZ daarvoor; met de minister en met hoge ambtenaren. Ik heb ook gesproken met de heer Van Hoogstraten, die u hier hebt geïnterviewd. Dat was een kennismakingsgesprek dat daarna niet veel vervolg meer heeft gekregen. En ik had regelmatig contact -- maar ik was niet de enige die dat had -- met vertegenwoordigers van de NAM, de directeur, en met vertegenwoordigers van Shell. Minder met Esso.

Mevrouw **Kat** (D66):

Had u ook rechtstreeks contact met Shell?

De heer **Paas**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe frequent was dat?

De heer **Paas**:

Er is een regulier bestuurlijk overleg, waar vaak ook de burgemeester van Groningen bij aanschuift. Dat is er tot op de huidige dag. Ik heb ook met bijvoorbeeld Marjan van Loon met enige regelmaat gewoon een kop koffie gedronken, zo van: hoe hangt de vlag er nou bij, hoe staan jullie erin, hoe kijk je aan tegen de wereld? Ik vind het belangrijk in mijn werk -- misschien is dat het element van verbinden -- dat ik in een speelveld dat Groninger bestuurders niet kunnen overzien ... Er is geen enkele provincie- of gemeentebestuurder die het speelveld van de olies en de gaswinning, de vergunningverlening en alles wat daarmee te maken heeft, kan overzien. Wij worden geplaatst in een situatie waarin van ons wordt gevraagd ... Mijn voorganger heeft u dat verteld. Iedereen uit de regio die u hebt gehoord, en er zijn er nog veel meer, zal dat zo ervaren. Van ons wordt gevraagd om op te komen voor onze inwoners, maar wij hebben heel vaak geen idee hoe dat moet. Wij hebben ook heel vaak geen idee wat er speelt. We krijgen het straks ongetwijfeld nog wel over de driehoek van de Nationaal Coördinator,

EZ en de NAM. Die had als kenmerk dat het heel ver af was van het Groninger bestuur en dat de consequenties daarvan altijd lagen bij de inwoners van onze provincie. Alle provincie- en gemeentebestuurders hebben zich verplicht gevoeld om op te komen voor hun inwoners, te doen wat ze konden, op allerlei manieren, maar nooit het speelveld overziend, en dat geldt ook voor mij. Wat ik in al die kopjes koffie, al die contacten probeerde te doen, met wisselend succes, is om een beeld te krijgen van wat er speelt aan de andere kant van het gordijn, waar wij niet bij kunnen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Binnen het college van Gedeputeerde Staten zijn verschillende bestuurders betrokken bij de aardbevingsproblematiek. Wat is eigenlijk de verdeling tussen enerzijds de commissaris en anderzijds de verschillende gedeputeerden die het dossier in portefeuille hebben?

De heer **Paas**:

Ik legde dat zonet al een beetje uit. In de profielschets staat in ieder geval het zinnetje dat de commissaris geen portefeuille heeft. Dat is kennelijk belangrijk om op te schrijven in de profielschets. Dat betekent dat alle inhoudelijke portefeuilleonderdelen belegd zijn bij politiek verantwoordelijken, bij gedeputeerden. Die trekken de kar. Mijn verhouding is dat als het spannend is -- gaswinning is altijd spannend geweest -- dan probeer je natuurlijk heel goed op de hoogte te blijven van wat de politiek verantwoordelijke daarin meemaakt. Je probeert te bevorderen dat die in het college vertelt wat die heeft meegemaakt -- nou, Eelco deed dat echt wel uit zichzelf ook, dus ik hoefde hem niet al te veel te stimuleren -- en te zorgen dat het college als geheel een besluit neemt. We zijn een collegiaal bestuur. Dat betekent dat een individuele gedeputeerde geen besluiten neemt, we doen dat als gezelschap. Maar ondertussen moet je dus zorgen dat dat waar de politiek verantwoordelijke op uit is, ook ruimte krijgt in zo'n college. Dat is de rolverdeling. Ik zit voor. Ik probeer, ook als het moeilijk is, te bevorderen dat het college aan het eind van de vergadering op dinsdag één lijn heeft. Er zijn ook momenten waarop de commissaris van de Koning ineens het vanzelfsprekende uithangbord van de provincie is, of de delegatieleider, maar als je goed oplet, dan is de gedeputeerde altijd in de buurt.

Mevrouw **Kat** (D66):

Herkent u dan ook de verklaring van gedeputeerde Eikenaar: "De commissaris, of het nou over Max van den Berg of René Paas gaat, was

vooral het boegbeeld van de provincie en probeerde de burgemeesters erbij te halen"?

De heer **Paas**:

Dat is een van de aspecten van de rol. Een andere is wat ik zonet uitlegde: het voorzitterschap. Dat is achter gesloten deuren, dus weinig boegbeeld, maar dat is vaak hard werken.

Mevrouw **Kat** (D66):

Onderhield u ook zelf rechtstreeks contact met ambtenaren die met dit onderwerp bezig waren?

De heer **Paas**:

Bij de provincie of bij het Rijk of in algemene zin?

Mevrouw **Kat** (D66):

Over de aardbevingsproblematiek in de provincie Groningen als commissaris van de Koning.

De heer **Paas**:

Ja, zeker.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe werkt dat dan, als de inhoudelijke portefeuille is belegd bij een ander?

De heer **Paas**:

Het belangrijkste is dat je geen dingen doet die de portefeuillehouder verrassen, maar het is ook belangrijk dat de commissaris bij belangrijke onderwerpen in de provincie op de hoogte is van wat er speelt. Dan heb je niet genoeg aan periodiek bijpraten met de gedeputeerde, en ook niet genoeg aan dat belangrijke onderwerpen in het college van GS worden besproken, dan moet je af en toe ook even worden bijgepraat, hands on, door ambtenaren die daar feitelijk mee bezig zijn. Dat begint bij de directie en soms wordt de directie ondersteund door weer andere ambtenaren die er vaak nog meer van weten. En er zijn later in het proces ook momenten geweest dat ik bijvoorbeeld de trekker was van een onderdeel van de tafel Groningen Bovengronds. Dat was in de tijd van minister Wiebes. Dan heb je ook ineens een inhoudelijke verantwoordelijkheid gekregen in het samenspel tussen Rijk en regio.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Bij uw aantreden is minister Kamp minister van Economische Zaken. Minister Kamp is dan drieënhalf jaar in functie. U komt terecht in veel lopende dossiers: over de verdere afbouw van de winning, de schadeafhandeling, de uitvoering van het bestuursakkoord 2014 en de aanvulling hierop van februari 2015. Wat zijn bij deze vraagstukken uw ervaringen met minister Kamp, tussen april 2016 en april 2017? Ik zeg het even zo streng, want het is fijn als we dit verhoor een beetje stapje voor stapje kunnen doornemen, want er gebeurt veel in korte tijd. Ik vraag expliciet naar de ervaring met minister Kamp tussen april 2016 en oktober 2017.

De heer **Paas**:

Oktober 2017? Oké, dat vind ik een logische datum. Ik dacht: wat is er gebeurd in april 2017? Het gaat dus eigenlijk over de fase met minister Kamp die ik heb meegemaakt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja.

De heer **Paas**:

Nou, ik ben er nooit in geslaagd om met minister Kamp een innige band op te bouwen. Het duurde in mijn herinnering een maand of drie, namelijk vlak voor het eerste formele bestuurlijk overleg dat de minister in Groningen had, voordat ik voor het eerst een kop koffie met hem dronk. Daarna gebeurde het weleens dat de minister mij belde om mij op de hoogte te stellen van iets waarover hij diezelfde dag, of de dag daarna een brief aan de Kamer zou sturen, dus als bestuurlijke partijen die netjes met elkaar omgaan, maar dat is niet hetzelfde als innig met elkaar bespreken hoe je de toekomst ziet van Groningen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Waarom vond u dat belangrijk om een innige band op te bouwen?

De heer **Paas**:

Ik weet niet of ik dat belangrijk vond, het viel mij op. De relatie met de minister was afstandelijk.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe vaak voerde u dan bestuurlijke overleggen met minister Kamp?

De heer **Paas**:

Nou, dat was niet zo vaak. Zijn opvolger had een hele hoge frequentie van bestuurlijke overleggen. Maar ik denk dat het eens in het halfjaar was of zo.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En dan was het wel zo dat hij af en toe een mededeling deed, los van de bestuurlijke overleggen?

De heer **Paas**:

Ja, en niet alleen aan mij. Ik herinner me dat we een extra sessie, een heisessie hadden van ons college en dat ineens gedeputeerde Eikenaar met de minister aan zijn oor de dijk op liep. En toen deelde de minister mee dat de bouw van de stikstoffabriek niet doorging, omdat die niet uit kon. Er zijn dus ook anderen die af en toe een mededeling kregen van de minister, maar er was geen intensief verkeer. In onze beleving -- daar ga ik ongetwijfeld straks als we de kwesties induiken, meer over vertellen -- bewoog de minister ook niet. Als je naast minister Kamp zat, dan had hij een intimiderende kennisvoorsprong, zeker in het begin, maar ik denk dat die ook is gebleven, en een kogelrond verhaal. En er was eigenlijk ook niemand van de aanwezige bestuurders uit de regio die daar grip op kreeg. We kregen in bestuurlijke overleggen in mijn herinnering de wereld volgens Kamp toegediend. Dat was een wereld waarin leveringszekerheid heel belangrijk was voor de veiligheid. En dat was een wereld waarin schade verhaald moest worden bij de veroorzaker via het aansprakelijkheidsrecht.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En in hoeverre stond minister Kamp dan open voor de wereld volgens Groningen, om het maar zo te zeggen?

De heer **Paas**:

In mijn waarneming niet. Ongetwijfeld komt u straks nog met mij te spreken over het proces bij de schade.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Jazeker.

De heer **Paas**:

Dat is een treffend voorbeeld daarvan.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Dus hij stond niet open voor signalen?

De heer **Paas**:

Nee, ik kan me geen markant moment herinneren dat de minister iets groots heeft gedaan met een signaal dat uit Groningen kwam, en we hebben de minister erg vaak onze mening gegeven.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ook de heer Alders is al in functie als u start. Hij is een jaar daarvoor begonnen als Nationaal Coördinator Groningen. In hoeverre introduceerde minister Kamp de heer Alders bij u als vertegenwoordiger namens de regering?

De heer **Paas**:

Niet, maar zo zagen we hem ook niet. Toen ik binnenkwam, heb ik gevraagd om een lijst voor me te maken van 100 mensen die ik gesproken moest hebben, voordat ik aan de slag zou gaan. Ik heb die 100 niet helemaal gehaald, maar dat was een mooi voornemen. Daar zaten allerlei mensen in, natuurlijk de bekende bestuurders, burgemeesters, gedeputeerden, ambtenaren. Er zaten vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties in. Er zaten ook rijksambtenaren in. Ik probeerde mij een beeld te vormen van hoe de vlag erbij hing volgens verschillende gesprekspartners. Wat mij opviel, zeker na de dramatische verhalen die ik had gelezen over Groningen, was dat de toestand wel ernstig was, maar dat er ook een soort optimisme was. Er was een goed akkoord gesloten met de minister, alweer een tijdje geleden. Hans Alders zat er nog niet zo lang. Het dominante beeld in die gesprekken was dat de Nationaal Coördinator ook gewoon een kans moest hebben om een succes te worden.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En dat betekent dus -- want ik vroeg u in hoeverre minister Kamp de heer Alders had geïntroduceerd als vertegenwoordiger namens de regering -- dat u zegt: als een autonome autoriteit? Bedoelt u dat?

De heer **Paas**:

Nee, u vroeg mij of de minister hem had geïntroduceerd bij mij als een vertegenwoordiger van het Rijk. Nee, zei ik. Maar we zagen hem ook niet als een vertegenwoordiger van het Rijk. Er waren natuurlijk ongunstige voortekenen, want hij bediende zich van de huisstijl van het Rijk. Maar de

mensen die ik sprak in de beginfase, hadden het over: de Nationaal Coördinator die wij graag hadden gewild en die er nu was en die een kans moest krijgen. Hij had ook een meerjarenprogramma gemaakt, vlak voor mijn komst. Dat was ook een populair programma. Later bleek dat het optimisme dat ik tegenkwam, weersproken werd door berichten in het nieuws. We zagen de hele tijd dat de Nationaal Coördinator een prachtig meerjarenbeleidsplan had, maar dat was een plan zonder geld. Hij moest de hele tijd op zoek bij anderen om de financiële middelen te regelen om zijn plan te kunnen realiseren.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U zei net al even: later. In de periode dat u te maken had met zowel minister Kamp als NCG Alders, wat kunt u zeggen over wat er eigenlijk goed ging?

De heer **Paas**:

Ik denk na. Dat is niet per se een teken dat er niks goed ging. Maar de dingen die niet goed gingen, zijn in mijn herinnering dominant. Wat ik aantrof was een situatie waarin duizenden mensen wachtten op afhandeling van hun schade door het verlengstuk van de NAM. Dus de veroorzaker van de schade kon eigenlijk ook bepalen of die schade wel was veroorzaakt door de veroorzaker, hoe dat moest worden hersteld en hoeveel dat dan moest kosten. Daar was groeiende weerzin tegen. Het geven van een adequaat antwoord op het veiligheidsprobleem dat werd veroorzaakt door de winning, stond ook nog in de kinderschoenen. Maar in het begin was er wel het optimisme van: oké, maar we zijn nu begonnen, er is een plan.

Mevrouw **Kat** (D66):

Op 31 maart 2017 meldt de Nationaal Coördinator Groningen dat de behandeling van schades door het Centrum Veilig Wonen wordt stopgezet en vervolgens ligt de schadeafhandeling bijna een jaar stil. In een aantal eerdere verhoren is deze periode al aan de orde geweest. U bent ook betrokken bij deze gebeurtenissen. In hoeverre was u vooraf op de hoogte van de keuze om de schadeafhandeling op 31 maart 2017 stil te leggen?

De heer **Paas**:

Dat was maar beperkt. Als ik daar maar beperkt van op de hoogte ben, dan is dat niet zo erg, want ik was vaak de voorzitter en de portefeuillehouder wist er meer van. Maar we hadden de hele tijd geduwd op dat de NAM uit het systeem moest. Dat was een proces dat al begonnen was voordat ik aantrad. Kun je je ook een schadeafhandeling anders dan met de NAM voorstellen?

Nou, dat kon. Maar het kwam toch best plotseling. Ik hoorde dat in een andere vergadering de Nationaal Coördinator zou hebben gezegd: de schadeafhandeling zoals we die nu kennen, is failliet, daar moeten we mee stoppen. Ik ben een tijdje van tevoren -- ik weet niet precies hoever -- op de hoogte gebracht van het daaraan verbonden project Schone lei, waarin ook echt serieus werd geprobeerd om een nieuwe start te maken. En toen gingen dingen heel snel. Dat zie je dan terug in je eigen agenda; met allemaal vergaderingen waarvan je niet helemaal zeker weet of ze ook echt hebben plaatsgevonden en met vulpenaantekeningen die niet altijd even gestructureerd zijn. Het ging heel snel, in hele korte tijd. De regio was, ook bij monde van mij, want dat was een boegbeeldmoment, heel blij dat nu besloten was dat de NAM uit het systeem ging en dat we binnenkort een schadeprotocol zouden hebben. De Nationaal Coördinator en later ook de minister kondigden aan dat dat over drie maanden het geval zou zijn.

Mevrouw **Kat** (D66):

U was dus op de hoogte gebracht daarvoor?

De heer **Paas**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Door wie werd u op de hoogte gebracht?

De heer **Paas**:

Ik denk door een ambtenaar, maar het kan ook zijn dat de gedeputeerde dat in het college heeft gezegd, dat weet ik niet meer.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat vond u van die keuze?

De heer **Paas**:

Wij vonden dat fantastisch. Wij vonden het fantastisch dat de NAM eindelijk uit het systeem ging.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar de schadeafhandeling stopzetten?

De heer **Paas**:

Ja, maar wel met de belofte dat er heel snel een nieuw systeem zou zijn. Wij deden dat in het vertrouwen dat het mogelijk moest zijn om via een open

proces, want dat werd er ook bij gezegd, met de inbreng van maatschappelijke organisaties en van de regionale overheden, te komen tot een gezamenlijk, nieuw schadeprotocol. We hadden niet het flauwste vermoeden dat dat het begin zou zijn van een jaar knokken, want dat was het.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre had de Nationaal Coördinator op 31 maart 2017 al een conceptschadeprotocol klaarliggen?

De heer **Paas**:

Ja, daar moet ik voorzichtig mee zijn, want ik heb dat niet gezien. Er waren wel vermoedens dat er al dingen waren geregeld. Ik hoorde de heer Schotman bij u zeggen dat hij al een afspraak had met de Nationaal Coördinator. Dat was voor mij nieuws. Maar we zagen wel patronen. Het begon met de minister die in de brief aan de Kamer waarin hij dat bekendmaakte, onmiddellijk zozeer de suggestie wekte dat het een schadeafhandeling zou worden volgens een patroon dat wij slecht vonden, bijvoorbeeld met een ring waarbuiten je een stuk slechter zou worden behandeld dan binnen de ring, dus een buitencontour, dat de maatschappelijke organisaties ter plekke besloten om te zeggen: maar aan zo'n proces doen wij niet mee. Dat was heel ernstig. De minister heeft daarna nog een brief geschreven om dat te herstellen. Maar de maatschappelijke organisaties waren toen een tijdje weg.

We zagen dat steeds weer. Ik zeg "we", maar ik moet hierbij wel waarschuwen dat ik de emotie goed heb meegekregen, maar dat dit vaak gebeurde in vergaderingen waar ik niet persoonlijk bij zat. We ervoeren steeds weer dat tijdens die vergaderingen het beeld ontstond: er is al een concept of een idee, maar wat is dat idee dan, laat dat dan zien. Heel vaak gingen de gesprekken, heb ik begrepen, ook in de richting van een contour, over het denkwerk van het bureau Witteveen+Bos, waarvan we eerder hadden gezegd dat we dat denkwerk om precies die reden niet aantrekkelijk vonden. Dus er gingen geruchten dat er al een soort van concept lag, maar er werd ons plechtig beloofd dat het een open proces zou zijn.

Mevrouw **Kat** (D66):

Door wie werd dat plechtig beloofd?

De heer **Paas**:

Door de minister en door de Nationaal Coördinator.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar als u dan geruchten hoort, wat doet u dan met die geruchten?

De heer **Paas**:

Ik ben niet in een positie om op elk gerucht dat ik hoor, meteen een checkvraag te plegen. Als je beloofd wordt dat het een open proces wordt, dan is er iets ernstigs aan de hand als maatschappelijke organisaties eruit stappen vanwege een brief. Op die brief is -- niet door mij -- wel degelijk geacteerd. Er kwam een paar dagen een reactie dat de minister het anders had bedoeld en dat het echt een open proces zou worden. Daarna duurde het enige tijd voordat de maatschappelijke organisaties weer aan tafel kwamen. Dat was op 4 mei. Die zeiden: we hebben wel een beeld bij hoe we dat willen, wij willen dat het nieuwe schadeprotocol ruimhartig, onafhankelijk en menselijk wordt en dat de Staat daarin ook een verantwoordelijkheid neemt. En dan ontstaat geleidelijk aan de spanning ... Vindt u het goed dat ik doorpraat?

Mevrouw **Kat** (D66):

Jazeker.

De heer **Paas**:

Dan ontstaat geleidelijk aan de spanning waarin je merkt ... Dat was een overleg waar ik ook niet bij was, maar wel het verslag van heb gelezen, met de secretaris-generaal van EZ, de heer Camps. Daarin was zonneklaar dat het Rijk geen cent verder wenste te gaan dan de kale aansprakelijkheid van de NAM. Dat was niet het schadeprotocol waarover wij in de regio ideeën hadden.

Toen dat niet ging bewegen ... En de tijd tikte verder, want elke week komen er nieuwe mensen bij die schade melden en die schades kunnen niet eens opgenomen worden op dat moment. Dat was op 23 mei. Toen hebben de regionale overheden samen met de maatschappelijke organisaties gezegd, als input voor de Nationaal Coördinator, die aan de slag ging met dat schadeprotocol: wij stellen ons het schadeprotocol op de volgende manier voor. Dat was een schadeprotocol waar vier pijlers onder zaten: een verantwoordelijke Staat, een menselijke maat, een rechtvaardige bepaling van de schade en een onafhankelijke beoordeling.

En daar is de Nationaal Coördinator ook mee aan de slag gegaan, heb ik begrepen. Dat stuitte op bezwaren bij EZ. En daarna raakten we in het vaarwater ... Het kabinet was ergens demissionair geworden. De werksessies van de Nationaal Coördinator -- dat waren niet de bestuurlijke sturgroepen maar een soort van ambtelijke voorbereiding daarvan -- werden on hold gezet door het Rijk. Er zijn ergens ook nog uitspraken geweest over een document of over een idee van een onafhankelijk schadefonds waar de regio dan maar mee moest instemmen. Daar hing ondertussen de dreiging overheen van een contour en allerlei dingen die wij niet wilden. Dat heeft er uiteindelijk toe geleid dat de regio -- dan praat je inmiddels over 6 oktober -- een eigen protocol heeft ingediend, met lange tanden natuurlijk.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar komen we op terug. Ik wil even terug naar dat het de bedoeling is dat er per 1 juli 2017 overeenstemming is over een nieuw schadeprotocol. U had het net over mei 2017. Dan zijn de provincie, de maatschappelijke organisaties en de Nationaal Coördinator aan de slag met een protocol. Wanneer werd voor u duidelijk dat deze datum niet gehaald zou worden?

De heer **Paas**:

Dat weet ik niet, maar dat is een groeiend besef natuurlijk. Er bewoog niets. En elke dag, elke week kwamen er nieuwe mensen bij die schade meldden en die zaten te wachten op überhaupt de opname van hun schade.

Wat ook gekmakend was, was dat rijksambtenaren en uiteindelijk zelfs de minister zeiden: ja, het moet wel snel, we dringen aan op spoed. Maar ondertussen bewogen zij geen millimeter in de richting waarvan wij zeiden: zo ziet een rechtvaardig schadeprotocol eruit. Waar wij onmiddellijk voor konden tekenen was voortzetting van de privaatrechtelijke aansprakelijkheid van de NAM, maar dan georganiseerd door de Staat. Wij hadden daar andere ideeën over en we raakten daar niet over in gesprek.

En we moesten uiteindelijk verdragen, maar dat is alweer een eindje later, dat zelfs de minister-president, in het Gesprek met de minister-president, de regio er de schuld van geeft dat er nog steeds geen schadeprotocol is. Dat is echt de omkering van de wereld, want het was het Rijk dat niet thuis gaf toen we een inhoudelijk gesprek wilden voeren in het open proces dat ons beloofd was, en onze inwoners werden daar de dupe van.

Mevrouw **Kat** (D66):

U schrijft dan ook een mail aan de minister-president, ook naar aanleiding van zijn werkbezoek op 16 juni 2017. Ik citeer even voor het gemak uw mail: "De gesprekken over het schadeprotocol gaan langzaam maar zeker de goede kant op. Maar bij de opstelling van het schadeprotocol is het Rijk tot nu toe de lastigste partij. En dat is onverstandig omdat de schadeafhandeling tot nu toe voor Groningers het beeldbepalende probleem is. Alle gesprekken tijdens uw bezoek gingen daarover. Ruim 100.000 schademeldingen. Bijna 20.000 in de wachtstand. Dat moet goed en royaal, anders blijft het tobben."

De heer **Paas**:

Ik vind dat ik het daar vriendelijk opschrijf. Dat is de kern. De kern is dat er ontegenwoordig veel mensen zitten te wachten en het enige wat het Rijk geeft is: nou, we kunnen jullie net zo behandelen als de NAM dat tot nu toe deed. Dat was een andere verwachting dan waarmee wij -- ik zeg "wij" maar dat is heel weids; meestal niet ik -- het gesprek aangingen met het Rijk.

Mevrouw **Kat** (D66):

In hoeverre speelde het demissionaire karakter van het kabinet daarin nog een rol?

De heer **Paas**:

Er is ook een moment geweest dat de minister-president dat "staatsrechtelijk geleuter" noemde, maar aan tafel werd dat steeds uitgeserveerd, meer dan alleen de aansprakelijkheid van de NAM: we zijn nu demissionair, we hebben geen mandaat om grotere stappen te zetten.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat hoorde u dan van ambtenaren die aan tafel zaten?

De heer **Paas**:

Dat hoorde ik niet, maar bijvoorbeeld de gedeputeerde of de ambtenaren die hem begeleiden hoorden dat zeggen aan de tafel. Uiteindelijk verschijn je dan niet meer en dan zeg je gewoon: nou, de werksessies schorten we maar op, want het gaat van het Rijk steeds over dingen die we niet willen horen. Dat is buitengewoon pijnlijk, niet alleen voor ons, maar voor al die mensen die ondertussen zeiden: kijk, ik heb nieuwe schade, waar kan ik terecht? Niet bij de NAM en ook niet bij de Staat.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

De regionale overheden publiceren samen met de maatschappelijke organisaties op 18 oktober 2017 een eigen voorstel voor een schadeprotocol, u refereerde er zojuist al even aan. We zien dat de provincie daarnaast ook met NAM in gesprek gaat over een schadeprotocol. Wat was de reden om met NAM te gaan praten?

De heer **Paas**:

Ja, dit moet ik even goed uitleggen. Het zat dus volkomen vast. Het schoot met het Rijk niet op. De wachlijst werd elke dag langer. Goede ideeën die we hadden, de ideeën waarvan we zeiden "daar zouden we het eens over moeten hebben", nam de Nationaal Coördinator mee. En daarna verdween het in de Bermudadriehoek van Nationaal Coördinator, NAM en EZ. Ergens was een duistere driehoek, door toedoen van wie wisten wij niet. Dat zorgde ervoor dat onze ideeën nooit ergens landden. Nou, dat vroeg u of uw collega in een eerder stadium al, we hadden natuurlijk best vaak overleggen, op allerlei niveaus, met NAM en Shell. En ergens in zo'n gesprek, naar ik meen in augustus, popte een keer op, niet bij mij persoonlijk maar bij een hoge ambtenaar: kunnen wij ook eens een keer rechtstreeks met jullie praten? Een verzoek van de kant van Shell of technisch NAM, geloof ik. Dat leek, als het zo vastzat, natuurlijk een heel erg goed idee, al was het maar om erachter te komen wat er eigenlijk aan de hand was. U zei dat de provincie dat gesprek voerde, maar dat is te beperkt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik zie inderdaad dat de gesprekken met NAM worden gevoerd door zogenaamde ambtelijke verkenners. Dat kom ik tegen. Maar die zijn wel van de provincie en van gemeenten.

De heer **Paas**:

Ja, precies. We zouden elkaar tekortdoen als we er een soloact van de provincie van maken. We hadden voortdurend overleg met de regio en met maatschappelijke organisaties.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat was dan de betrokkenheid van het algemeen bestuur regio, van gemeenten en provincie bij die gesprekken tussen de ambtenaren en NAM?

De heer **Paas**:

Dat was van a tot z betrokken. Van tevoren is er gezegd: wij hebben dit

signaal gekregen vanuit de NAM, zullen we ingaan op dat gesprek? Het bestuur heeft zelfs formeel gezegd: wij mandateren ambtenaren -- voor zover ambtenaren een mandaat nodig hebben om alleen maar te praten -- om namens ons verkennende gesprekken te voeren.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus eigenlijk werd door het algemeen bestuur regio besloten om die verkennende gesprekken te gaan doen.

De heer **Paas**:

Ja, wij vinden het goed dat onze medewerkers -- en dan praat je over gemeentesecretarissen en directieleden van de provincie, dus onze topmedewerkers -- verkennende gesprekken gaan voeren met de NAM. Niet alleen over het schadeprotocol, dat vooraan in ons hoofd zat, maar ook over perspectief voor Groningen, over de dorpenaanpak, over wat we gingen doen met die 6.000 oude schades van voor 31 maart. Ik heb het erop nageslagen, maar in alle vergaderingen van het algemeen bestuur van de regio zitten alle vertegenwoordigers van de gemeenten en de provincie erbij en daarin is steeds teruggelegd: wij hebben gesproken en daarin is het volgende aan de orde gekomen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja, want ook de voortgang wordt besproken in het algemeen bestuur regio, volgens mij. Als dan op tafel ligt wat op tafel ligt en als dat ook steeds wordt teruggekoppeld, waarom worden dan de maatschappelijke organisaties en de NCG hier niet bij betrokken?

De heer **Paas**:

Wij zijn volgens mij heel open geweest over het feit dat wij dit deden. Ik herinner me -- ik herinnerde me dat niet, maar ik zag het terug in mijn aantekeningen -- dat ik zelfs aan Maarten Camps heb verteld, al in augustus, dat wij hierover ook in gesprek waren met de olies.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wel aan Maarten Camps, maar dat is niet iemand van een maatschappelijke organisatie en dat is ook niet de NCG.

De heer **Paas**:

Ik weet niet precies hoe die driehoek werkt, maar als je het de sg van EZ hebt verteld, dan is de Nationaal Coördinator nooit ver weg. Ik sluit ook niet

uit dat ik het hem gewoon verteld heb, zoals Maarten Camps denk ik ook de informatie kreeg die de maatschappelijke organisaties ook al hadden. Wij waren hier niet geheimzinnig over. We zaten hartstikke vast en we gingen, gemandateerd door de hele regio, verkennende gesprekken laten voeren door ambtenaren. Dat is alles.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U ging op verkenning uit, maar dat schadeprotocol lag er op 18 oktober, ook gedragen door die maatschappelijke organisaties. En dan worden die gesprekken met NAM gevoerd. U heeft net duidelijk verklaard waarom; het zat muurvast. Maar toch zijn dan die maatschappelijke organisaties en de NCG misschien wel op de hoogte maar niet betrokken. Kunt u zich voorstellen dat dat voelt alsof er op twee borden wordt geschaakt over een schadeprotocol?

De heer **Paas**:

Zeker, en dat is het ook. We liepen vast op het ene bord en we keken of er op het andere bord wellicht iets te bereiken was. Maar wat zou u doen? O nee, dat hoeft ik u niet te vragen. Wat moet je doen op het moment dat je ziet dat een groeiende hoeveelheid inwoners van je provincie zijn schademelding niet kwijt kan, laat staan dat de behandeling kan starten? Uit arren moede heb je dan zelf maar een schadeprotocol geschreven, na verschillende aankondigingen en pogingen tot het leveren van input in het gesprek bij de Nationaal Coördinator. Dan zie je dat daar beleefd kennis van wordt genomen, maar dat er geen enkele actie op volgt. En dan komt het signaal van de olies: kunnen we eens een keer rechtstreeks met jullie praten? Het is logisch om dat dan te doen. En we deden daar in mijn beleving en herinnering totaal niet geheimzinnig over.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar snapt u wel dat bijvoorbeeld die maatschappelijke organisaties mee hadden willen schaken?

De heer **Paas**:

Dat hadden ze ook gekund. Dit waren verkennende gesprekken. We waren nog lang niet toe aan enige vorm van besluitvorming. Als het had geleid tot concrete ideeën -- het is nooit zover gekomen -- dan denk ik dat ze daar zeker bij betrokken waren.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wie traden er op als bestuurlijke trekkers vanuit dat algemeen bestuur?

De heer **Paas**:

Dat weet ik niet meer, maar voor deze kwestie waren er vier ambtenaren gemandateerd. Die leverden ook zelf de terugkoppeling in het bestuur. Ik weet niet of er dan nog iemand bestuurlijke trekker moet zijn. Zo geformaliseerd was het regionaal overleg ook niet, hè. We zaten bij elkaar, we bespraken de dingen die we moesten bespreken. Soms ben je gewoon met z'n allen verantwoordelijk voor de dingen die je doet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En welke rol had u bij die ambtelijke verkenning?

De heer **Paas**:

Geen. Ik was een van de mensen die een mandaat verschaftte en een van de mensen die kennisnam van de terugkoppeling. Ik sluit niet uit dat een provincieambtenaar mij een keer tussentijds even heeft bijgepraat over hoe het liep met Shell.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar u spreekt ook zelf met Shell.

De heer **Paas**:

Ja, maar niet hierover.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hierover?

De heer **Paas**:

Niet hierover.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik kom dat wel tegen.

De heer **Paas**:

Kunt u zeggen waar u dat tegenkomt?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In de verslagen van de gesprekken die u heeft met Shell. Het komt wel ter sprake.

De heer **Paas**:

Ja, het kan zijn dat je het dan hebt over vergelijkbare onderwerpen, maar deze ambtelijke verkenning wordt door ambtenaren gevoerd. Ik heb dat niet precies nagegaan, maar als je in dezelfde tijd spreekt met topmensen van Shell die weten wat er aan de hand is, dan kan het best zijn dat je het er even over hebt. Maar dat is niets anders dan dat je wederzijds vaststelt dat elders dat gesprek wordt gevoerd. Het zou apestom zijn, en dat doe ik ook niet, als ik probeer een soort dubbeling te maken van de gesprekken die kundige ambtenaren ergens anders zitten te doen. Zo werkt het niet. Die ambtenaren hebben de ruimte gekregen van het bestuur om iets te gaan verkennen en die zijn dat aan het verkennen. Dan kan het best zijn dat ik ondertussen toevallig iemand tegenkom -- of helemaal niet toevallig, gewoon omdat het reguliere gesprekken zijn -- en dat dit dan een van de punten is die je even bespreekt. Zo komt het dan waarschijnlijk in een verslag dat u voor u hebt. Maar ik geloof niet dat we daar concurrentie met onze eigen ambtenaren aan het maken waren.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat ik wel in de gesprekken tegenkom, en dan gebruik ik uw eigen woorden "dat zou apestom zijn" ... Dat is dan mijn indruk, hè.

De heer **Paas**:

U denkt dat het apestom was.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat zeg ik niet. Volgens mij kwam het dus zo over dat er in die gesprekken ook verder wordt geschaakt.

De heer **Paas**:

Hoe komt het dat het bij u in het verslag zit? Wat ik heb meegemaakt met iemand van Shell ... Wie was het? Marjan van Loon?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ook.

De heer **Paas**:

Wat voor verslag is het? Misschien moet u mij dat even vertellen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Volgens mij zijn het de reguliere overleggen in 2017 die u heeft met Shell, of

tussen Shell en de provincie. Inderdaad is mevrouw Van Loon daar natuurlijk onderdeel van. In de verslagen die ik tegenkom, is het wel degelijk zo dat het gaat over het schadeprotocol en wat u daarvan vindt.

De heer **Paas**:

En wat voor afspraken hebben we daar gemaakt?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Het zijn gewoon uitspraken, geen afspraken. Het is niet dat u ergens een handtekening zet.

De heer **Paas**:

Dat bedoel ik. Dan is het minder apestom dan u vermoedde.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nee, ik had het over schaken. Ik had het niet over afspraken maken.

De heer **Paas**:

U moet zich mijn werk en het werk van heel veel bestuurders voorstellen als een werk waarin je probeert voortdurend in contact te staan met mensen die mogelijk invloed uitoefenen op de wereld waarvoor je van betekenis wilt zijn, onder andere Shell. En daar heb je het natuurlijk over de dingen die relevant zijn. Als het ook maar in de buurt komt van de dingen waarvan ik dan weet op dat moment dat onze ambtenaren er ook mee bezig zijn -- zo komt u er waarschijnlijk ook aan -- dan zorg ik ervoor dat mijn gespreksaantekeningen bij die ambtenaren terechtkomen, dus je sluit het altijd kort.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat waren de uitkomsten van het overleg met NAM?

De heer **Paas**:

Ik weet het niet precies meer. Ik denk dat het zover is gekomen dat er ideeën waren over wat NAM zou kunnen betekenen voor de aansprakelijkheid voor de aanpak van dorpen, dat ze zouden willen investeren in perspectief voor Groningen en misschien ook wel dat er een royaal gebaar voor de 6.000 oude gevallen in zou kunnen zitten. Het is niet meer van betekenis, want we zijn ermee gestopt zodra alle dingen transparant op de tafels van Groningen Bovengronds lagen. Maar dat was bij de opvolger van minister Kamp.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Was het dan zo dat er een groot verschil was tussen de uitkomsten van die gesprekken en wat er lag dat overeengekomen was met de maatschappelijke organisaties?

De heer **Paas**:

Nee, ik zie het anders. Ik denk dat de gesprekken met de olies ons een beeld gaven ... Als je hebt gesproken met een partij waar de Staat zaken mee doet, de oliemaatschappijen, en die zeggen: het is ons wel dat en dat en dat waard, dan weet je dat het niet raar is als je bij de minister zegt dat je in ieder geval dat wil, omdat je weet dat hij dat bij de oliemaatschappijen kan krijgen. Dus het kleurde of het gaf lading aan onze positie in de gesprekken met de minister, want informatie is alles en we hadden niet zoveel informatie.

Mevrouw **Kat** (D66):

Nadat het nieuwe kabinet-Rutte III op 26 oktober 2017 aantreedt, komt er weer vaart in de besprekingen over de schadeafhandeling. Vanaf december 2017 vinden er besprekingen plaats tussen regiobestuurders en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Was u bij die besprekingen betrokken?

De heer **Paas**:

Bij de tafels van Groningen? Ja, daar was ik bij betrokken.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar was u bij betrokken. Bij de besprekingen werd in eerste instantie het conceptschadeprotocol dat door de provincie met NAM was opgesteld, als uitgangspunt genomen. En later werd het conceptprotocol dat door de regiobestuurders samen met de maatschappelijke organisaties in oktober 2017 was opgesteld, uitgangspunt van de besprekingen. Waarom was in eerste instantie het schadeprotocol dat de provincie met de NAM opstelde het uitgangspunt?

De heer **Paas**:

De provincie heeft geen schadeprotocol met NAM opgesteld. Er is hoogstens een vingeroefening ontstaan in die verkennende gesprekken. Ik herinner me hoe gedeputeerde Eikenaar voor u zat en hoe hij ook echt last had van de suggestie dat dat een soort afspraak tussen de provincie en de NAM was. Ik

hoop dat ik dat frame heb weggenomen door wat ik zonet heb gezegd. Er is niet een schadeprotocol tussen de provincie en de NAM afgesproken, punt.

Mevrouw **Kat** (D66):

Als dat niet is afgesproken, waarom is het dan relevant dat die vingeroefening als uitgangspunt wordt genomen?

De heer **Paas**:

Ik citeer gedeputeerde Eikenaar in het verhoor met u: dat was niet relevant. En achteraf baalde hij er ook van dat hij dat goedgevonden had.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe kwam dan vervolgens het conceptprotocol van het regiobestuur en de maatschappelijke organisaties alsnog op tafel?

De heer **Paas**:

Ik weet het niet precies meer, maar als de maatschappelijke organisaties die betrokken zijn bij die tafel, en de overheden die betrokken zijn bij die tafel, praten over een schadeprotocol en hun ideeën daarover aan het papier hebben toevertrouwd, in dat document, dan is het logisch dat je dan met elkaar afspreekt: zullen we eerst eens praten over ons voorstel, want dat is ons tot nu toe nog nooit gelukt? Het is mooi dat dat toen gebeurde.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus eigenlijk kwam het door de inzet van de maatschappelijke organisaties dat dat protocol op tafel kwam.

De heer **Paas**:

Ik zie dit als een gezamenlijke krachtsinspanning van de maatschappelijke organisaties en de overheden. En dat is dus ook een gezamenlijk succes.

Mevrouw **Kat** (D66):

Over die vingeroefening tussen de provincie en de NAM over dat schadeprotocol verklaarde u net dat de heer Eikenaar er ook spijt van had dat dat op tafel lag als eerste uitgangspunt. Was dat een collegebesluit?

De heer **Paas**:

Nee, ik ken het document niet eens.

Mevrouw **Kat** (D66):

Naast een nieuw schadeprotocol moest er ook een instantie komen die de

schade zou beoordelen. Hoe komt de keuze om een overheidsinstantie op te richten voor de schadeafhandeling tot stand?

De heer **Paas**:

Dat was onderdeel van de dingen die wij graag wilden dat er zouden gebeuren. Er was ineens draagvlak voor een publieke afhandeling van de schade. Ik weet niet precies meer hoe die gesprekken gingen; ze zullen ook niet allemaal in mijn aanwezigheid zijn geweest. Er ontstond consensus in gesprekken dat je mensen die tot dan toe schade moesten zien te verhalen op de NAM, en dan meemaakten dat de halve Zuidas tegen ze in het geweer werd gebracht, de bescherming zou bieden van het publiekrecht. Dan zou je zeggen: de overheid regelt dit en wij willen ook dat de overheid dat ruimhartig doet en dat de overheid dat autonoom doet, dat er geen bestuurders, geen politici met hun vingers aan kunnen zitten; we maken een onafhankelijke instantie die op een betrouwbare en ruimhartige manier met de schade moet omgaan. En die is er toen gekomen. Ik weet niet precies waar de consensus ontstond, maar in mijn herinnering is die heel snel ontstaan.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat was de rol van minister Wiebes daarin?

De heer **Paas**:

Die heeft het denken vanuit de regio bliksemsnel tot zich genomen. Hij was er vervolgens een van de verdedigers van om er ook een heel publiekrechtelijk systeem van te maken, dus: we bieden de inwoners van Groningen de bescherming van het publiekrecht.

Mevrouw **Kat** (D66):

Was er kritiek op deze keuze?

De heer **Paas**:

Ja, ik herinner me dat er onder juristen twee scholen waren. De privaattjuristen zeiden: let wel op wat je hier in de steek laat, want het privaatrecht is echt heel goed. En de bestuursjuristen, professor Bröring bijvoorbeeld, zeiden dat het heel goed kon op een publiekrechtelijke manier.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat vond u daarvan?

De heer **Paas**:

Ik ben zelf bestuursjuridisch opgeleid, dus ik had veel sympathie voor de redenering van Bröring.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus u was eigenlijk ook bijna blij met die keuze?

De heer **Paas**:

Ja. Het bestuursrecht is er heel erg op gericht om mensen die ten opzichte van de bijna almachtige overheid een zwakke positie hebben, te beschermen. Dat is de oervorm van het bestuursrecht: rechtsbescherming tegen de overheid. Als je het verhalen van de schade op de overheid, die dan in de plaats treedt van de NAM, onder het regime van het bestuursrecht brengt, dan is dat een gunstig voorteken. Daarmee is het nog niet geregeld, maar het is wel hoe je hoopt dat het gaat. We waren uiteindelijk heel gelukkig met die intentie en ook met de vormgeving. Er was ook best snel een akkoord over het schadeprotocol met minister Wiebes.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe vond de besluitvorming plaats over de nieuwe inrichting van het schadeafhandelingsproces?

De heer **Paas**:

Je bent er nog niet met een protocol. Dat is alleen maar een juridisch document waarin beschreven wordt hoe je het wil vormgeven. Daarna moet het ook gebeuren. Dan komt er een tijdelijke commissie die moet worden bemand. Dan moet het Rijk een besluit nemen dat voorafgaat aan een wet op basis waarvan ze kunnen werken. Dan moet er personeel komen. Niet alleen de top moet worden bemenst, maar ook de mensen die er werken. Dan is er enige discussie over waar die mensen dan vandaan komen. Zijn dat de oude werknemers van het Centrum Veilig Wonen of zijn er onpartijdige mensen te krijgen? En dan is er daarna nog best veel gedoe met het opzetten van de ICT en met het overnemen van de meldingen -- ik geloof dat dat 13.000 meldingen waren -- die ondertussen bij het Centrum Veilig Wonen terecht waren gekomen. Die hadden daar, heb ik begrepen, niets anders mee gedaan dan naam, adres, woonplaats noteren. Dus dan begin je met een formidabele achterstand.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar komen we nog op terug. Welke rol had minister Wiebes bij deze besprekingen?

De heer **Paas**:

Die was heel erg betrokken.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe komt het dat hij zelf zo betrokken was?

De heer **Paas**:

Dat moet u hem vragen. Ik heb begrepen dat u hem gaat horen. Maar hij straalde uit ... Hij had een paar grote dingen op zijn bord liggen, zei hij tegen mij: de klimaatkwestie en gas in Groningen. Hij leek vastbesloten om de dingen die geregeld moesten worden voor gas in Groningen, in het begin van zijn periode als minister te regelen. Zo heb ik het onthouden, maar hij weet dat zelf beter.

Mevrouw **Kat** (D66):

Had u de indruk dat hij zelf met een lijstje kwam: zo wil ik het gaan doen? Deed hij een voorzet, bijvoorbeeld als het gaat om de shadeafhandeling bestuursrechtelijk aanpakken, de inrichting en de mensen?

De heer **Paas**:

Met dat laatste nam hij ook het voorstel serieus dat uit de regio was gekomen, want daar zaten die elementen in. Maar waar wij bij minister Kamp wel vooruit konden kijken, waren we bij zijn opvolger af en toe erg onder de indruk van het tempo dat hij ontwikkelde. Wij zagen elkaar voortdurend. Ik heb in mijn agenda geprobeerd te tekenen wanneer wij bestuurlijke overleggen hadden, of dingen die daarop leken. Eerst staan zij heel ver uit elkaar. En dan komt minister Wiebes en dan is het elke oneven week, met nog alle contacten tussendoor. Hij zei niet alleen dat hij vaart wilde maken, om een eind te maken aan -- treffend geformuleerd -- een Nederlands overheidsfalen van on-Nederlandse schaal. Maar hij maakte daar ook werk van. Hij zei: we gaan daar een projectstructuur voor opzetten en we gaan zorgen dat we tempo maken op alle relevante onderdelen. Dat ging weleens zo snel dat wij ook moeite hadden ... In de regio moet je er wel voor zorgen dat maatschappelijke organisaties de kans krijgen om daarin mee te denken en dat alle gemeenten en de provincie een opvatting kunnen krijgen over wat er voorligt. Als je ineens op een schema zit waar je elkaar elke

oneven week treft, dan moet je in de regio ineens ook heel vaak bij elkaar komen. De bestuurlijke drukte nam er enorm door toe.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Toen we het net hadden over het conceptprotocol van provincie en NAM, zei u dat u dat stuk niet kent. Toch zie ik dat er op 18 december 2017 een conceptrapport wordt opgemaakt door die ambtelijke verkenner die op pad worden gestuurd. Dat conceptrapport leidt dan weer tot een conceptschadeprotocol en dat zou gepresenteerd zijn in het algemeen bestuur regio van 20 december 2017, met een mondelinge toelichting.

De heer **Paas**:

Dan kan het best zijn dat ik er een presentatie over gezien heb, maar ik herinner me niet dat ik het stuk in handen heb gehad en zeker niet dat er een collegebesluit over is genomen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Geen collegebesluit, maar u zei dat u dat niet stuk kent. U zei ook dat er niks uit is gerold, maar er is dus wel een conceptrapport opgesteld door de verkenner.

De heer **Paas**:

Ja, er was natuurlijk een document waarvan gedeputeerde Eikenaar op enig moment zei: ik heb er geen bezwaar tegen dat jij dat bij de stukken stopt. Dus er was een stuk. Dus kan ik nu ook zeggen dat dit stuk, toen we met de tafel Groningen Bovengronds aan de slag gingen, tussen mijn stukken moet hebben gezeten. Maar dat stuk was in mijn hoofd en in mijn herinnering totaal niet belangrijk, want wij waren bezig met onze eigen documenten.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar er was dus wel een conceptschadeprotocol opgesteld.

De heer **Paas**:

Ja, ik denk dat u gelijk hebt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En dat is dan mondeling toegelicht. En dat stuk kent u wel?

De heer **Paas**:

Ja. Ik denk dat als ik diep graaf in de stukken van de tafel Groningen Bovengronds, want gedeputeerde Eikenaar had goedgevonden dat het bij de

stukken zat, dat waarschijnlijk ook bij de stukken zat. Maar zo vluchtig was het. Het zat ergens in een stapel stukken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik vraag er even naar, omdat ik de indruk had dat u erop aansloeg, toen het erover ging dat het eigenlijk als onderlegger werd gebruikt, dat het in eerste instantie op tafel werd gelegd.

De heer **Paas**:

Ik heb een beetje last van het valse beeld dat de provincie een soort van gemene zaak maakt met de olies en dan ondertussen zijn eigen schadeprotocol niet meer serieus neemt. Daar was echt bij niemand van de betrokkenen sprake van.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In het regeerakkoord van 10 oktober 2017 is aangegeven dat de gaswinning aan het einde van de kabinetsperiode slechts 1,5 miljard kubieke meter lager zal liggen dan het meest recente winningsbesluit van 21,6 miljard kubieke meter. Hoe keek u specifiek medio zomer 2017 aan tegen de afbouw van de gaswinning?

De heer **Paas**:

Hebben we het dan over vlak na het verschijnen van het regeerakkoord of nog daarvoor?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Het regeerakkoord is van 10 oktober en dit is daarvoor, in de zomer van 2017.

De heer **Paas**:

Toen is er een ambitieuze lobby opgezet. Iedereen die probeert Den Haag te beïnvloeden, weet dat als de verkiezingen naderen, ook gestolde standpunten een beetje vloeibaar worden. Wij hebben eerst bij de schrijvers van verkiezingsprogramma's, daarna in de campagne en in het lijsttrekkersdebat dat niet helemaal toevallig in het Provinciehuis in Groningen plaatsvond, en daarna door het aanbieden van een petitie die de uitspraken nog een keer kernachtig neerzette, consequent aangedrongen op een ambitieus afbouwplan. Dat waren de woorden die we daarvoor vonden. Dat was belangrijk voor de veiligheid van onze inwoners.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Dus u keek aan tegen een ambitieus afbouwplan.

De heer **Paas**:
Zo noemden we dat, ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
U heeft ook een pleidooi richting de heer Rutte gedaan. Wat was uw pleidooi?

De heer **Paas**:
Dat de gaswinning vanwege de veiligheid substantieel naar beneden moest.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Maar niet stoppen, zeg maar.

De heer **Paas**:
Nee, gek genoeg ging toen nog niemand ervan uit dat dat überhaupt tot de mogelijkheden behoorde. Tot het moment dat er ineens een besluit lag van het kabinet, maar dat was iets verderop in de tijd, ging iedereen ervan uit, ook in Groningen, dat gaswinning op enig niveau een constante zou zijn, dat er altijd wel gas gewonnen zou blijven worden. En dan waren er discussies over wat een veilig niveau van winning was. Het college van GS dat gevormd was in 2015, waar ik in 2016 bij aanschoof, had in zijn collegeprogramma staan: 12 miljard kuub. Dat was omdat de heer De Jong van het SodM dat als een veilig getal had genoemd. Geleidelijk aan leerden we dat je maar beter geen harde uitspraken kon doen over het precieze niveau van winning. En toen vervingen we dat door een ambitieus afbouwplan, dus we wilden zien dat het substantieel naar beneden ging. Dus dan kunt u raden wat wij vonden van de getallen die in het regeerakkoord stonden.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Ja. En dan een halfjaar later, 29 maart 2018, kondigt minister Wiebes aan dat de gaskraan helemaal dicht zou gaan. Hoe heeft u voordat dit besluit genomen werd, contact gehad met de heer Wiebes?

De heer **Paas**:
Hij belde me van tevoren en ik was stomverbaasd. We lobbyden dus voor een regeerakkoord en werden toen getrakteerd op: ten opzichte van een niveau van 24 miljard kuub kunnen er wel 3 miljard af, waarvan de helft voor vlakke winning, dus dat leverde je dan eigenlijk weer in. En een

halfjaartje later belt de minister en zegt: ik ga morgen in het kabinet voorstellen, en ik denk ook dat het kabinet daarmee gaat instemmen, om de winning zo snel mogelijk helemaal te stoppen. Dat zag ik niet aankomen. Hij was aan het broeden op een nieuw gasbesluit. Als ik daarover fantaseerde, en dat deed ik ook wel hardop met anderen, dan dacht ik, dan dachten wij: dat zal wel met veel gekreun en te langzaam in de buurt van de 12 gaan uitkomen. Dat was een soort mythisch getal.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Kunt u ons even meenemen naar hoe dat ging met minister Wiebes? Ik kom tegen dat in een planning die binnen het ministerie van EZK circuleert ter voorbereiding van dat besluit, is opgenomen dat met verschillende mensen moet worden gebeld. Daarin staat dat er twee keer contact met u moet worden opgenomen; een keer de dag voor het besluit en een keer gelijk na het besluit. Bent u dan bijvoorbeeld twee keer door de heer Wiebes gebeld? Of bent u misschien wel drie keer gebeld? Twee keer voor het besluit en één keer "we gaan naar 12", of één keer "we gaan naar nul", en daarna nog een keer? Kunt u mij schetsen wat er uiteindelijk met dat draaiboek is gebeurd?

De heer **Paas**:

De dag waarop het besluit bekend werd, was een waanzinnige dag. Onze medewerkers stonden het Groninger volkslied te zingen in het atrium.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik wil eerst weten: voor het bekend werd ...

De heer **Paas**:

Ik kan mij niet herinneren dat er daarna nog iemand met mij gebeld heeft, maar dat zou best kunnen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar minister Wiebes heeft u dus van tevoren gebeld?

De heer **Paas**:

Daarvoor. Ik had de dag daarvoor een diner en daar werd ik uitgebeld door de minister -- soms loop je even weg bij een diner. En ik ben niet meer teruggekeerd, want hij vertelde mij iets wat voor mij zo schokkend en verbazend nieuws was ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En dat was niet de 12 maar dat was de nul? Hij belde u over de nul?

De heer **Paas**:

Dat was de week van Goede Vrijdag. Het kabinet vergaderde op de donderdag en bracht dat ook op de donderdag naar buiten. Op woensdagavond was dat diner en toen ben ik gebeld.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

We hadden het er eerst nog even over dat u in de zomer voor een flinke afbouw was maar niet voor nul. Was u ook niet gediend van nul of was het zo dat het niet als een optie werd gezien?

De heer **Paas**:

Het kwam niet in ons op om dat te vragen. Je moet er altijd rekening mee houden dat wat je bestelt, ook nog ergens kan landen. Nul, daar had niemand het over. Niet het SodM. We liepen met spandoeken en fakkels door de stad en riepen dan "gas terug", maar niet "stop de gaswinning".

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En hij belt woensdagavond. U bent niet meer teruggekeerd naar het diner. Wat deed u toen?

De heer **Paas**:

Toen heb ik, hoewel dat niet mocht van de minister, toch een paar anderen gebeld. Hij zei: dat mag je nog niet vertellen, want dat is morgen in de ministerraad. Ja, dat is ook informatie die je niet helemaal voor jezelf kunt houden.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En waarom vond u dat dat informatie is die je niet voor jezelf kunt houden?

De heer **Paas**:

Ik werd gebeld omdat ik op dat moment de voorzitter ben van de Groninger bestuurders. En dan is het ook logisch dat je je informatie met een paar mensen deelt. Ik heb de ochtend dat het kabinet bij elkaar zat om het besluit te nemen, ook de informatie gedeeld met de leden van het college van GS. Die hebben ook niet hoeven wachten totdat de persconferentie was.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus u heeft alleen andere bestuurders gebeld?

De heer **Paas**:

Ja, en ook niet zoveel. En ambtenaren.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En wat was dan hun reactie? Zijn zij ook allemaal niet teruggekeerd naar de diners?

De heer **Paas**:

Die waren niet bij het diner. Ik weet niet wat die ondertussen deden, maar iedereen was verbaasd en ook euforisch. Dit was een donderslag bij heldere hemel, maar eentje waarvan we niet het flauwste benul hadden dat die zou kunnen komen. Ik heb u eerder verteld dat er veel dingen waren die wij niet wisten. Er zijn ook dingen die wij ontdekken tijdens uw parlementaire enquête. Maar op dat moment, met de kennis die wij toen hadden, lag dat ver buiten ons bereik. En ineens belt de minister die daarover gaat, die ook alle briefings heeft gehad dat er voor de leveringszekerheid misschien nog een klein beetje af kan. En die zegt: vanwege de veiligheid van Groningen die niet op een andere manier kan worden gegarandeerd, en ook vanwege de snelheid van de versterkingsoperatie, moeten we ervoor kiezen om de gaswinning te stoppen. Dat is een kolossaal besluit, want de gasprijs is nu aanzienlijk hoger, maar ook toen bleef er voor een vermogen in de grond zitten.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoeveel bestuurders heeft u toen gebeld?

De heer **Paas**:

Dat weet ik echt niet meer.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wie van het lijstje waar u meteen aan denkt?

De heer **Paas**:

Nee, nee, dat weet ik echt niet meer. Maar dat was een klein groepje.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Die allemaal even euforisch waren als u.

De heer **Paas**:

En verbaasd.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Euforisch en verbaasd, dat was vooral ...

De heer **Paas**:

U vraagt mij nu om te raden naar de stemming van mensen waarvan ik ook niet meer precies weet wie ik heb gebeld, dus dat wordt me te moeilijk. Ik sta onder ede, hè, dus dat wordt te lastig.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Maar in ieder geval was u zelf ook euforisch en verbaasd. Hoelang duurde dat telefoongesprek met minister Wiebes?

De heer **Paas**:

Ik denk wel een minuut of tien. Ik zit nu te raden hoeveel tijd hij nodig heeft gehad om het besluit en de argumentatie aan mij toe te lichten. En hij moest misschien ook nog anderen bellen. Ik denk dat ik bij hem wel op een lijstje stond. Dat lijstje hebt u, geloof ik.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
En wat zei hij buiten dat de gaswinning naar nul ging? Wat heeft u verder nog besproken?

De heer **Paas**:

In mijn herinnering zei hij dit. Hij zei dat de gaswinning naar nul ging en hij beargumenteerde dat: omdat de veiligheid van de inwoners van Groningen niet op een andere manier was te garanderen, omdat de versterkingsoperatie niet snel genoeg ging. Maar u kunt zich misschien voorstellen dat het weliswaar een heel indrukwekkend telefoontje was, maar dat als je iets heel heftigs hoort, je na afloop niet meer precies weet hoe het ging. Dit was heel heftig.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
En heeft u verder nog contact gehad met andere leden van het kabinet, los van dat u regionale bestuurders bent gaan bellen?

De heer **Paas**:

In die fase? Nee, nee, nee. Ik werd aangesproken als regionale bestuurder en ik heb met geen enkel ander kabinetslid contact gehad, überhaupt niet met anderen dan een of twee provincieambtenaren en regionale bestuurders. Want het stond me niet vrij om dit met anderen te delen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U had het net zelf over de versterkingsoperatie. Het moest naar nul want de versterkingsoperatie ging niet goed. Wanneer had u daadwerkelijk door dat het stopzetten van die gaswinning gevolgen zou hebben voor de versterkingsoperatie?

De heer **Paas**:

Ik denk redelijk snel. Ik heb weleens gezegd: de euforie duurde één dag. Er waren natuurlijk allerlei bestuurders uit de regio die zich wel zorgen maakten over wat dit betekende voor de plannen die zij hadden om de versterkingsoperatie in hun dorpen en wijken op een bepaalde manier vorm te geven. Zou het daar grote consequenties voor hebben? De minister kondigde ook aan in zijn brief dat hij over wat voor consequenties dit zou hebben voor de versterking, met de regio in overleg wilde gaan. Wij zeiden natuurlijk ook, toen we zeiden: gas terug, een ambitieus plan van afbouw, dat dat was voor de veiligheid. De versterking is ook voor de veiligheid. Dus dat er hoe dan ook een verband is tussen die twee onderwerpen, dat was ons allemaal wel duidelijk, alleen, de vraag is hoe je dat operationaliseert. Daarover zijn we elkaar daarna flink in de haren gevlogen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Gekoppeld aan het besluit van 29 maart 2018 dat de gaswinning van het Groningenveld op een zo kort mogelijke termijn wordt beëindigd, drukt minister Wiebes ook de zogenaamde pauzeknop in voor de versterking. Daarmee wil hij "overige onomkeerbare stappen in de versterkingsoperatie opschorten". Wat betekende dat volgens u?

De heer **Paas**:

Dat betekende ... We hebben hem ook dringend geadviseerd om dat niet te doen. We praten heel makkelijk, hier ook, over batches. Dat is de triomf van het industriële denken; de batch 1588 en de batch 1581. Op een gegeven moment praat je zo. Maar die batches heten zo omdat het zoveel huizen zijn met zoveel gezinnen erin. Dus je praat over meer dan 3.000 gezinnen, als je het bij elkaar optelt, die de onzekerheid over de versterking van hun huis langer zagen duren, zolang er een pauzeknop was ingeduwd. Bij een van die groepen -- dat waren de inwoners van een deel van Appingedam, van een deel van Delfzijl, van Overschild en van Ten Boer -- vonden we dat het echt onaanvaardbaar was dat je mensen die al heel lang wisten dat er iets was met hun huis, die al vanaf januari wisten dat zij toch echt in april de versterkingsadviezen voor hun huis zouden krijgen, nog veel langer in

onzekerheid zou laten zitten. Dat is wat we de minister hebben verteld, niet een keer, niet twee keer, maar voortdurend. Dat heeft er uiteindelijk ook toe geleid dat we het overleg met hem hebben opgeschort.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar komen we straks op terug. Wat vonden de gemeenten daarvan?

De heer **Paas**:

Die vonden het vreselijk. Wij bespraken deze dingen in het algemeen bestuur van de regio, dus daar kwamen alle geluiden meteen bij elkaar. En die vonden dat vooral vreselijk omdat je mensen die vaak al verschrikkelijk lang wachtten, die al heel lang geleden hebben gehoord dat er misschien iets is met hun huis -- of anders getoonzet: dat hun huis onveilig is -- nog langer laat wachten op het einde van dat soort ellende, want dit is ellende. Wij vonden dat de minister veel te strak zat op: "we stoppen nou met de winning, maar dat moet dan natuurlijk wel consequenties hebben voor de versterkingsoperatie". Hier deed dat pijn. Bij latere groepen, die nog veel minder ver in het proces zaten, kon je zeggen: "We wachten ook nog even op het advies van de Mijnraad" -- want de minister besloot advies te vragen bij de Mijnraad -- "en dat advies komt binnenkort. Die mensen zitten nog veel minder ver in het proces, dan kun je wel even wachten. Als het advies van de Mijnraad scherp en overtuigend is, kun je wel wachten op wat de Mijnraad daarvan vindt." Maar bij de groep inwoners van onze provincie waar ik het zonet over had, vonden wij dat je het niet kon maken om bij mensen die al nadachten over de inrichting van hun nieuwe huis, over wat de versterking voor hen ging betekenen, ineens een pauzeknop in te drukken. Dat hebben we hem goed verteld van tevoren. Het was ook geen verrassing dat de regio massaal in opstand kwam, toen de minister desondanks de pauzeknop indrukte.

Mevrouw **Kat** (D66):

We komen ook in onze stukken tegen dat u dan ook een brief stuurt aan de heer Wiebes, namens de provincie en de gemeentes, van 1 juni 2018. Daarin geeft u aan: "dat wij een groot verschil van mening hebben over het doorzetten van de huidige versterkingsoperatie bij huizen waarvan wij vinden dat het proces al te ver heen is om te kunnen stoppen".

De heer **Paas**:

Die brief laat geloof ik aan duidelijkheid niks te wensen over.

Mevrouw **Kat** (D66):

In juli 2018 komt de Mijnraad op verzoek van minister Wiebes met een advies over de beëindiging van de gaswinning en wat dat betekent voor de versterkingsoperatie. Op basis van die nieuwe inzichten zijn er volgens de Mijnraad ongeveer 1.500 gebouwen die versterkt moeten worden, en niet ruim 20.000, zoals eerder aangenomen. Maar de Mijnraad schrijft ook dat "gedane toezeggingen niet eenzijdig kunnen worden opgezegd" en: "Gewekte verwachtingen kunnen evenmin worden genegeerd." In hoeverre heeft de minister het advies om gewekte verwachtingen niet te negeren opgevolgd?

De heer **Paas**:

Wij vonden heel duidelijk dat bij deze huizen de minister veel te ver ging in het zelfs maar aanraken van de pauzeknop. Hier moest je duidelijkheid scheppen aan mensen die door wilden met hun leven, dat ze door konden met hun leven. De effecten waren ook gigantisch. Ik weet niet of Overschild eerder NOS-camera's over de vloer heeft gehad, maar toen waren ze er. Alle vlaggen hingen halfstok. Mensen waren ten einde raad. Het leidde tot een golf van emotie bij mensen die toch al het nodige voor de kiezen hadden gehad. En eerlijk gezegd ook tot een golf van emotie bij de betrokken bestuurders.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoelang heeft het geduurd voordat de minister dit advies opvolgde?

De heer **Paas**:

Het advies van de Mijnraad?

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja.

De heer **Paas**:

Nou, dat is eigenlijk nooit letterlijk zo opgevolgd. Er kwamen 1.500 huizen waarvan de voorzitter van de Mijnraad in de presentatie zei: wij weten precies welke huizen het zijn. Wow, dat is knap! En vrij snel daarna bleek dat dat natuurlijk niet zo was. Mevrouw Wouters zat hier en die vertelde een anekdote die ik eigenlijk vergeten was, over dat de commissaris van de Koning dan bij een aantal hoogrisicohuizen aan de slag zou gaan om te kijken hoe ze prioriteit konden krijgen. Toen dacht ik: o ja, nou weet ik het weer. Dat was een sessie met allemaal ingenieurs die verschillende dingen

zeiden over wat je zou moeten doen. Dat helpt dan al niet, als je daar als eenvoudige jurist bij zit. Ik zei: welke huizen zijn het dan? Toen bleek dat er van die 1.500 huizen van de Mijnraad twee verschillende lijsten waren. Het was niet helemaal toevallig waar de overlap zat, maar er waren substantiële verschillen tussen. Ik heb op latere momenten ook nog weleens een keer gevraagd: doe me dan de lijst. Dat stuitte eerst op privacybezwaren. Maar als je daar dan doorheen bent, dan blijkt heel vaak dat er van alles aan de hand is met zo'n lijst. Er werd heel makkelijk gezegd: wij weten precies waar het over gaat, op gebouwniveau en op adresniveau.

Gedeputeerde Eikenaar had sneller dan ik door waar die 1.500 huizen vandaan kwamen. Dat was de HRA. De heer Kwint vertelt dan altijd wat het betekent. De Hazard and Risk Analysis van de NAM. Eikenaar wist ook haarfijn aan het college uit te leggen dat er redenen waren om die Hazard and Risk Analysis niet te vertrouwen als instrument om te zeggen dat de rest van de huizen kennelijk veilig is. Zo werkte dat bij de Mijnraad: deze zijn nodig voor de veiligheid, daar zijn nog wat verwachtingen gewekt, die moet je er misschien aan toevoegen, maar dan is de rest veilig. Daarvoor deugt het niet. Het is een statistisch model, op basis van seismische dreiging, de grondsoort en het bouwtype. Voor dat model is er nooit iemand in een huis geweest om te kijken wat er ondertussen is gebeurd. Dus het was een grote, snelle, slordige klap. We zitten inmiddels met 27.000 huizen die moeten worden bekeken. Dat is een ander getal dan 1.500. Dus in mijn waarneming is het advies van de Mijnraad nooit in die zin opgevolgd, en terecht.

Mevrouw **Kat** (D66):

Duidelijk. Daar heeft die ook het een en ander over verklaard. Welke gevolgen had dat uiteindelijk voor de bewoners, bijvoorbeeld voor de voortgang van die versterkingsoperatie?

De heer **Paas**:

Uiteindelijk hebben we met vereende krachten, en daar heb ik een nare smaak van in de mond, 1588 -- deze vier groepen bewoners -- gefinancierd gekregen. Hoe ging dat? Het Rijk deed nog wat, de woningcorporaties deden nog wat, de provincie zelf deed nog wat, legde er gewoon geld bij, omdat je het anders niet kon maken. En ook uit het Nationaal Programma Groningen, dat daar echt niet voor bedoeld was, want dat was voor perspectief voor de provincie, hebben we toch maar wat geld gehaald om de 1588 mogelijk te maken, dus de mensen die daar woonden, het perspectief te geven van een

versterkt huis, ook al zeiden de deskundigen dat dat misschien niet nodig was. Wat ik heel lastig vind, achteraf, is dat we veel grotere groepen huizen hebben toegekend als huizen die beoordeeld moeten worden in dat gebied, en daar hadden die 1588 prima bij gekund. Dit is gewoon versterking, zeker volgens de definitie die de Mijnraad erbij gaf: gewekte verwachtingen. We hebben dat op een onorthodoxe manier zitten financieren, en eigenlijk heb ik er nog steeds last van dat we dat hebben laten gebeuren, maar die bewoners konden in ieder geval verder.

Mevrouw **Kat** (D66):

Heeft dat nog invloed gehad op het vertrouwen van de bewoners?

De heer **Paas**:

Natuurlijk. Als je al heel veel hebt meegemaakt en onderdeel bent van een circus van onbegrijpelijke brieven en lastig te begrijpen procedures en als je denkt dat je bijna je versterkingsadvies krijgt en dan dus door kunt met het versterken van je huis, dan krijg je ineens een minister die zegt: nou, we gaan toch even wachten of het misschien niet hoeft. Dat was de achtergrond. Dan moet je weer, na alles wat je hebt meegemaakt ... Zo'n opname klinkt heel neutraal, maar dan trekt iedereen van alles los in je huis; "we vegen het weer aan, mevrouw". Mensen maken heel wat mee, voordat je toe bent aan een versterkingsadvies. Ik heb het ze niet allemaal gevraagd, maar dat heeft ongetwijfeld iets gedaan met het vertrouwen in de overheid.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik wil even met u terug naar de wereld voor het nulbesluit. We hadden het net al even over de reguliere gesprekken die worden gevoerd tussen de provincie en Shell. Daar is ook weleens over het schadeprotocol gesproken, maar dat ging veel meer over de toekomst van Groningen. Daar wil ik even naar terug. Een hoge ambtenaar van de provincie maakt in een gesprek ter voorbereiding van een bijeenkomst tussen u en Shell, op 8 mei 2017, duidelijk "dat de economische noodzaak van het continueren van de gaswinning in de regio wordt gezien en dat bestuurders ook niet willen dat NAM verdwijnt". Op de opmerking van Shell "dat het zou helpen als lokale bestuurders zich daar dan ook eens publiek voor zouden uitspreken" werd geantwoord dat dit "in het huidige klimaat heel moeilijk is c.q. dat bestuurders dit niet durven". Ik denk dat we net al voldoende hebben gesproken over die continuering van de gaswinning en dat nog niemand aan een nulbesluit durfde te denken. Maar waarom zouden publieke bestuurders zich hierover niet publiekelijk durven te uiten in die tijd?

De heer **Paas**:

Welk jaartal zit daarbij?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dit is mei 2017.

De heer **Paas**:

U leest voor uit een annotatie die ik mee heb gekregen. Ik negeer ook weleens annotaties. Dan praat je toch over de dingen die je wilt hebben. Maar ik kan me heel goed voorstellen dat de schrijver van het stuk -- ik weet niet wie het was -- heeft willen meegeven dat het ook wel gevoelig is, als zo veel mensen last hebben van de gaswinning, om daar iets positiefs over te zeggen. Het is wel logisch dat iemand dat zegt of opschrijft.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

De heer Eikenaar, oud-gedeputeerde en tegenwoordig wethouder in Groningen, geeft in zijn verhoor aan dat hij de NAM nog liever vandaag dan morgen ziet vertrekken en dat de inhoud van die uitspraak niet aan hem is voorgelegd; "het ging niet over mij". In hoeverre sprak uw ambtenaar namens alle provinciale Groningse bestuurders op dat moment?

De heer **Paas**:

Wacht even, er is een annotatie, waarin een ambtenaar iets heeft gezegd over iets wat hij heeft meegemaakt? U moet me even helpen wat het karakter van de annotatie is.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik zal even het karakter van de notitie met u doornemen. Dan moet ik ook weer even terug in mijn administratie. Het is een gesprek in de voorbereiding van een bijeenkomst, dus u heeft dat gesprek.

De heer **Paas**:

Er is een ambtenaar die kennelijk een gesprek in de voorbereiding heeft met iemand van Shell.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nee, u heeft dat gesprek op 8 mei 2017. U heeft een voorbereidend gesprek daarover en u spreekt uit dat de economische noodzaak van het continueren van de gaswinning wordt gezien -- dat is de mening of het standpunt van de

provincie op dat moment -- en dat bestuurders ook niet willen dat NAM verdwijnt.

De heer **Paas**:

Is het een citaat van mij of is het een annotatie?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Het is een voorbereiding die u krijgt van een ambtenaar.

De heer **Paas**:

Ja, maar mijn werk ziet er niet zo uit dat ik alle teksten van ambtenaren van a tot z voorlees.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nee, maar ik neem wel aan dat als er zulke ferme uitspraken in staan -- over het niet willen dat NAM verdwijnt, dat de economische waarde wordt gezien, maar dat het moeilijk is voor bestuurders om zich daarover te uiten -- dat niet uit de lucht komt vallen.

De heer **Paas**:

Nee, dat is mij kennelijk meegegeven. Ik herinner mij dat niet. Maar het is slechts een annotatie.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar voelde u dat zo? Of heeft u zoiets van ...?

De heer **Paas**:

Ik wil wel iets zeggen over hoe dat zat met de aanwezigheid van NAM in de regio. Er zijn ook mensen die daar gewoon boterhammen van eten: toeleveranciers, ook van broodjes, aannemers, mensen die in dienst zijn van NAM, die daar werken. Wij hebben ook becijferd dat het gaat over tienduizenden banen op het moment dat de NAM totaal stopt met alle activiteiten.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik heb inmiddels trouwens ook mijn administratie op orde; excuses, het is voor mij ook even zoeken. U heeft dat ook zelf herhaald in een gesprek met Shell.

De heer **Paas**:

Dat zou kunnen. De context is denk ik deze: de economische activiteit in een

regio als de provincie Groningen, die de lijstaanvoerder is in de werkloosheidsstatistieken. Dat betekent dat er ook heel veel mensen in Groningen niet collega's hebben die op ze rekenen en aanzienlijk minder middelen hebben om de eindjes aan elkaar te knopen. Dat is het andere grote probleem dat heel hardnekkig is in Groningen. Als er dan een bedrijf vertrekt, omdat het zijn activiteiten staakt, en er daardoor allerlei ook hoogwaardige werkgelegenheid vertrekt uit Groningen, dan is dat in economisch opzicht bepaald geen impuls. Dan is het een probleem. We hebben forse Europese trekkingsrechten gekregen op het Just Transition Fund, waarvan de beschrijving is dat je van fossiel naar duurzame energie moet en dat het afbouwen van fossiel gepaard gaat met groot verlies aan werkgelegenheid, in een kwetsbare regio. Dat is het portret van Groningen. Dat ik daarop reflecteer in een gesprek met Shell, snap ik heel goed. Als ambtenaren me annotaties zouden meegeven waar dat ongeveer in staat, snap ik dat ook. Maar dat neemt niet weg dat er voor Groningen flinke nadelen aan de activiteiten van Shell zitten, totdat het winningsbesluit viel: we gaan naar nul, terwijl iedereen ervan uitging dat het op enig niveau zou blijven bestaan. Daarvoor zitten we hier. Die twee dingen zijn tegelijk waar. Als je stopt met de gaswinning, dat zei minister Wiebes ook, dan is dat bepaald geen impuls voor de economie van Groningen, en die is al kwetsbaar.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U had reguliere gesprekken en die gingen ook over de toekomst van Groningen. Wat waren medio 2017 dan eigenlijk uw lobbydoelen richting Shell?

De heer **Paas**:

Ja, ik vind dat Shell ... De Staat der Nederlanden heeft heel wat recht te zetten in Groningen, maar dat geldt ook voor Shell. Wat er gebeurt in Groningen, is niet zo koninklijk. Dat heb ik ook regelmatig tegen Shellbestuurders gezegd: als jullie nou bezig zijn om Shell opnieuw uit te vinden, van een grote fossiel stokende multinational naar een duurzaam bedrijf -- af en toe zie je de voortekenen dat ze daarmee bezig zijn -- en wij schrijven in Groningen onze toekomst met waterstof en de betekenis van de Eemshaven en groene energie vanaf zee, kan het dan zijn dat Shell Groningen een voorrangspostie geeft voor het ontwikkelen van dat soort nieuwe activiteiten? Want dat betekent werkgelegenheid, het soort werkgelegenheid dat wij willen. Dat heeft tot nu toe nog niet geleid tot hele

grote, inspirerende resultaten, maar dat is een van de dingen die ik regelmatig zeg tegen Shellbestuurders van alle niveaus.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Mevrouw Van Loon heeft gisteren in haar verhoor hier verklaard dat alle scenario's al best wel op tafel lagen voordat minister Wiebes het nulbesluit nam. Heeft ze in de gesprekken met u de gedachte van het nulscenario ook weleens op tafel gelegd?

De heer **Paas**:

Ik heb één keer een gesprek gehad met mevrouw Van Loon en de heer Van Beurden -- de heer Van Beurden spreek ik niet zo vaak. Dat was in Den Haag. Na de pauze weet ik de datum weer.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

22 augustus 2017.

De heer **Paas**:

Dat was het precies, ja. In dat gesprek vertelde de heer Van Beurden me heel gedecideerd dat Shell niet verantwoordelijk wilde zijn -- en Esso gaf vergelijkbare signalen, hier voor uw commissie, zag ik -- voor de onveilige winning. Als de Staat niet kon garanderen dat de winning veilig was in Groningen, dan wilde Shell daar niet aan meedoen; "dan stoppen we daarmee". Dat vond ik een imposante uitspraak. Ik voelde ook wel de dreiging die ervan uitging voor een gasverslaafd land, eerlijk gezegd.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In datzelfde gesprek met de heer Van Beurden en mevrouw Van Loon bespreekt u ook een pakket maatregelen voor de regio. Waarom kiest u er dan voor om direct daarover met Shell te praten en doet de NCG eigenlijk niet mee aan dat gesprek?

De heer **Paas**:

Nee, u moet dat anders zien. Nou, u mag het zien zoals u wilt, maar ik zie het anders. Ik was te gast bij de heer Van Beurden en daar kwam mevrouw Van Loon bij zitten en die gaf de wereld volgens Shell aan mij mee. Ik denk dat u een verslag voor u hebt van vier punten. Dat heb ik zelf getypt, na afloop van het gesprek. Natuurlijk zit de NCG daar niet bij, zoals ook de burgemeester van Groningen daar niet bij zit. Ik was daar persoonlijk uitgenodigd en persoonlijk op gesprek. Omdat ik het een belangrijk gesprek

vond en het belangwekkend vond wat mij daar werd verteld, heb ik het netjes uitgetypt en vervolgens doorgemailed naar onze organisatie en zo komt het dat u het nu hebt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U zegt dat u iets heeft opgetypt. Uiteindelijk ligt er een totaalpakket van bijna een miljard euro voor de regio voor de komende vijf jaar, boven op de uitgaven in het kader van de wettelijke aansprakelijkheid. Waarom kwam dat totaalpakket er uiteindelijk niet?

De heer **Paas**:

In mijn hoofd is dit een ander verhaal.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja, maar u heeft daarover wel gesproken en uiteindelijk zijn die gesprekken doorgegaan.

De heer **Paas**:

Ja, maar voor mij is het Nationaal Programma niet het gevolg van dit gesprek met de heer Van Beurden. Voor mij is het Nationaal Programma iets wat al heel lang speelt. Ook ver voor mijn komst werd er al gepraat over de toekomst van Groningen, want je bent er niet als je de schade herstelt, je bent er niet als je huizen hebt versterkt, al moeten veel mensen daar nog heel lang op wachten. Dat is allemaal geen compensatie. Als een deel van het land in toenemende mate last heeft van de enorme welvaart die Nederland heeft gekregen door de gaswinning, dan is het rechtvaardig dat je ook iets doet om de toekomst van dat deel van het land te garanderen. In die context is er natuurlijk ook flink gelobbyd. Het rapport van de commissie-Meijer, ver voor mijn komst, ging daar al over. Het meerjarenplan van de Nationaal Coördinator ging daar al over. Het ging altijd ook over toekomstperspectief. Dat is uiteindelijk geland in een akkoord met het Rijk over een gezamenlijk project, een nationaal programma, het Nationaal Programma Groningen, en daar werd een voeding van 1,15 miljard aan toegevoegd.

De **voorzitter**:

We zijn ongeveer anderhalf uur bezig. Dit lijkt me een goed moment om even te pauzeren. Ik verzoek de griffier om u en de heer Ten Wolde even naar buiten te geleiden. We gaan schorsen tot 15.45 uur.

De vergadering wordt van 15.28 uur tot 15.45 uur geschorst.

De **voorzitter**:

We gaan weer verder. Ik geef het woord aan mevrouw Kathmann.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Naar aanleiding van het indrukken van de pauzeknop stapt de heer Alders op 30 mei 2018 op als Nationaal Coördinator Groningen. Kwam dit voor u als een verrassing?

De heer **Paas**:

Er ging iets aan vooraf dat de heer Alders wegging, namelijk een zogeheten escalatieoverleg bij het ministerie van EZ. Daarin waren allemaal punten afgesproken, of opgelegd eigenlijk, waarvan zonneklaar was dat niet alleen de heer Alders daar niet mee uit de voeten kon, maar ook de regio niet. Dat waren stuk voor stuk oorlogsverklaringen aan de regio. Dat dat een aanleiding was voor de heer Alders om te zeggen "en nu stop ik ermee", dat vond ik wel goed te begrijpen

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar het besluit an sich van hem was wel een verrassing?

De heer **Paas**:

Hij belde mij op -- ik denk dat dat op maandag was, want toen was het zogeheten escalatieoverleg er geweest. Wij wisten niet eens dat escalatieoverleggen bestonden -- ik zeg erbij dat dit in ieder geval voor mijzelf gold. Daarin had de Nationaal Coördinator met EZK en met de NAM gesproken. Dat gespreksverslag legde op dat de risico-inventarisatie voortaan door de NAM zou worden gedaan, op basis van de HRA waar we het zonet over hadden. Ik heb ook al uitgelegd dat dat heel ingewikkeld ligt in de regio. Verder zou de engineering van de volgende groep huizen worden opgeschort, dus je stopt zelfs met het analyseren, en dat was wel waar de heer Alders voor verantwoordelijk was dat het zou gebeuren. Er zou risicogericht worden geïnventariseerd, waar de heer Alders tot dan toe zei: ik doe het per dorp. Er mocht weliswaar aan inwoners een versterkingsadvies worden uitgereikt, maar er moest een bijlage bij, of een zinsnede in dat dat nog niet betekende dat dat recht gaf op het versterken van je huis. Tot dan toe was dat de gewoonte; als je een versterkingsadvies hebt, dan mag je door. Er zou ook geen formeel overleg meer zijn met de regio. Die vijf punten die allemaal opgetypt waren in het verslag van dat overleg, belde de

NCG, Hans Alders aan mij door en hij zei: dit is mij overkomen. Dat was ook voor ons buitengewoon ingewikkeld.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Zei hij toen ook gelijk erachteraan dat hij zijn ontslag ging indienen?

De heer **Paas**:

Nee, dat zei hij er niet meteen bij, maar toen hij dat na een paar dagen deed -- ik zat een Statenvergadering voor op dat moment -- was dat niet een donderslag bij heldere hemel.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

We lezen in de stukken die ons ter beschikking staan, dat er een spanningsveld zou zijn tussen u en de heer Alders. We zien ook dat er al langer discussie was over de positie van de heer Alders. Mevrouw Wouters geeft in haar verhoor aan dat u gezegd zou hebben dat u de NCG een "autonome bureaucratie" vond. Klopt dit en kunt u dit toelichten?

De heer **Paas**:

Mevrouw Wouters is waarschijnlijk de enige die toen een tekst in een schriftje heeft geschreven, dus als zij dat heeft opgeschreven, dan zou dat kunnen. Maar de context is dan altijd weg. Iemand gebruikt dan gewoon een citaat. Misschien kan ik iets vertellen over hoe het ging. Toen de Nationaal Coördinator werd ingesteld, een tijdje voor mijn komst, was het uitgangspunt bij gemeenten -- dat heb ik kunnen reconstrueren -- dat het huis van Thorbecke overeind zou blijven staan. Gemeenten bleven dus gaan over de dingen waar zij over zouden gaan, de provincie zou de dingen doen die de provincies doen, het Rijk zou de dingen doen die het Rijk doet, en de Nationaal Coördinator zou dat coördineren. Geleidelijk aan ontstond er discussie -- die heb ik ook zelf wel met de heer Alders gevoerd -- over de vraag hoeveel doorzettingsmacht de Nationaal Coördinator eigenlijk zou moeten hebben, ook doorzettingsmacht ten opzichte van gemeenten. Daar waren gemeenten in de regio niet gek op en dat hebben ze de heer Alders wel verteld, maar ik ook. Gemeenten hadden meer de voorkeur voor iets wat je gezamenlijk zou besturen, het Rijk, de provincie en de gemeenten, en dat er een goede, stevige, gekwalificeerde uitvoeringsorganisatie zou zijn. Er moest heel veel worden uitgevoerd wat boven de macht van gemeenten was. Daar hadden ze dus behoefte aan. De heer Alders heeft ook naar mij wel aangegeven dat hij uit was op iets anders, namelijk een speciale wet over een zelfstandig bestuursorgaan. Dat is een ander soort formule.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar je zou ook kunnen bedenken: als er een krachtige NCG is, met doorzettingsmacht en een zak geld, die namens iedereen kan optreden, à la de crisisaanpak, en iedereen gaat erachter staan, dat je dan een heel eind komt. Maar u zegt zelf dat u eigenlijk van mening was dat het huis van Thorbecke in stand moest blijven. Waarom was dat voor u zo belangrijk?

De heer **Paas**:

Ik zeg bewust "wij".

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Excuses; "wij".

De heer **Paas**:

Toen de Nationaal Coördinator aantrad, was ik nog geen onderdeel van dat "wij". Het beeld in de regio was dat de Nationaal Coördinator zou coördineren en gemeenten zou helpen met de uitvoering. En naarmate de vraag over de toekomstige vormgeving scherper werd, want we begonnen met z'n allen ergens aan wat op dat moment nog niet zo heel scherp bepaald was, maar naarmate dat scherper werd, en er ondertussen ook toenemende ontevredenheid ontstond over de uitvoering ... Ik heb u zonet verteld wat we meemaakten op het gebied van het schadeprotocol. U kunt zich voorstellen dat ook dat de frustraties weer wat groter heeft gemaakt. De belangstelling bij gemeenten en bij de provincie voor een zelfstandig bestuursorgaan dat over ons en zonder ons beslissingen zou nemen, was niet zo groot.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat was eigenlijk wat ik ook net aan u vroeg. Gingen die spanningen tussen u en de heer Alders hierover, over hoe hij zijn werk moest doen of over hoe hij zijn werk deed?

De heer **Paas**:

In de regio waren er dus concrete aanleidingen waarom bestuurders niet altijd tevreden waren over wat er nou bereikt werd onder de leiding of de coördinatie van de Nationaal Coördinator. En er was een verschil van inzicht over de toekomstige juridische vormgeving van de Nationaal Coördinator. De Nationaal Coördinator maakte er nooit een geheim van dat hij een zelfstandig bestuursorgaan wilde worden. De regio maakte er ook geen geheim van dat ze dat niet zagen zitten. Ik heb ook weleens onder vier ogen met de heer Alders besproken of hij dan de sterke directeur van een

uitvoeringsorganisatie onder het bestuur van gemeenten, Rijk en provincie zou willen zijn. Toen zei hij tegen mij: daar moet je mij niet voor hebben, daar ben ik veel te bestuurlijk voor. Dat begreep ik ook.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus concreet zei u dat er spanning was op dat moment, maar daar wond niemand doekjes om, over het mandaat of de manier waarop iemand zijn positie invult. Maar er was ook spanning over het resultaat. Kunt u over dat stukje, wat er daadwerkelijk aan resultaat werd behaald, concrete voorbeelden noemen?

De heer **Paas**:

Dat brengt ons vandaag nog bij elkaar. Hoe succesvol is de operatie tot de dag van vandaag? En er was wat wij hadden meegemaakt met het schadeprotocol. Daarbij zeiden de spelers uit de regio, maatschappelijke organisaties en overheden, samen: dit is hoe we het graag willen zien; we willen niet alleen de NAM uit het systeem, maar we willen een overheid die de schadevergoeding ook een stuk menselijker aanpakt, omdat mensen daar behoefte aan hebben. En daarbij was natuurlijk de ervaring dat we bij de Nationaal Coördinator ook niet zo veel verder kwamen. Ik noemde het zonet de Bermudadriehoek tussen EZK, de NAM en de Nationaal Coördinator. De Nationaal Coördinator nam heel veel dingen mee en dan gebeurden er dingen buiten ons zicht en in veel gevallen strandde het dan. Ik snap wel dat hij behoefte had aan doorzettingsmacht, maar het zat op iets anders, namelijk dat hij de hele tijd bij de NAM of de Staat -- ik weet het niet precies -- langs moest voor het krijgen van de laatste euro's voor het laatste project.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Had u zicht op zijn betrokkenheid bij belangrijke besluiten?

De heer **Paas**:

Ik weet wat hij allemaal besprak met de bestuurlijke stuurgroep. Daar was ik geen onderdeel van, maar de dingen daaruit kwamen wel op de collegetafel. Wij stemden ook op het niveau van de Staten in met het meerjarenplan, dus daar werden besluiten over genomen. Maar de kerntaak was hoeveel huizen er zijn versterkt, hoeveel mensen niet meer hoeven te wachten op de afhandeling van hun schade. Dat zijn de verhalen die je tegenkomt als je praat met mensen die schade hebben of die aan het wachten zijn. En de mensen waren het wachten moe, massaal.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe wilde u dan de zeggenschap over de schade en versterking vormgeven?

De heer **Paas**:

In de regio hadden we een helder beeld, dat we niet hebben gerealiseerd. We zeiden: er komt een uitvoeringsorganisatie die valt onder een gemeenschappelijk bestuur. Of je daar een speciale wet voor maakt of een variant van een gemeenschappelijke regeling, dat maakte ons niet zo veel uit. Die valt onder een gemeenschappelijk bestuur van Rijk, provincie en gemeenten. En dat is een uitvoeringsorganisatie, dus niet beleidsmakers. We hebben het meest behoefte aan hele competente uitvoerders die die vaak kleine gemeenten moeten bijstaan bij een reusachtige stads- en dorpsvernieuwingsoperatie. Dat was waar we op uit waren, waar in de regio consensus over bestond. Maar het was ook geen geheim dat de heer Alders dat graag anders zag.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus uiteindelijk kon u zich er helemaal in vinden dat er een NCG is gekomen als uitvoeringsorganisatie die twee opdrachtgevers heeft: het ministerie van EZK en de gemeenten?

De heer **Paas**:

Nou, wat er is gekomen ... We hebben een akkoord gesloten en er is een handtekening onder gezet, al zet je nooit fysiek een handtekening ... We hebben ermee ingestemd, maar het was second best. Wat ik zonet beschreef, was ons ideaalbeeld.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja, daar bent u voor gegaan.

De heer **Paas**:

En wat het is geworden, is omdat de Staat zei: wij willen graag eigenaar blijven van de Nationaal Coördinator; dan kopen we de potloden en de pennen en doen we de huisvesting. Het gaat echt om het eigenaarschap van de organisatie, het personeelsbeleid. En de gemeenten worden opdrachtgever. Dat zijn bij mijn beste weten de afspraken die we met de Staat hebben gemaakt. Er zijn momenten zat geweest dat je merkt dat er ook inhoudelijke sturing plaatsvindt vanuit BZK en later vanuit EZK. Mijn beeld is dat we hebben afgesproken met de Staat dat de Nationaal

Coördinator eigendom is van de Staat en ten dienste staat van met name de gemeenten, die hun lokale plannen moeten maken.

Mevrouw **Kat** (D66):

We willen het in meer algemene zin met u hebben over de regionale samenwerking. Na aantreden van minister Wiebes wordt het bestuurlijk overleg geïntensiveerd. De provincie en de gemeenten zitten rechtstreeks aan tafel met het ministerie van Economische Zaken en later ook met het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het overleg vindt niet langer getrappt plaats via de NCG, zoals mevrouw Wouters in haar verhoor aangaf, maar het lukt de regio volgens haar niet om een delegatie af te vaardigen en om een gecoördineerd standpunt in te brengen. Ze verklaart dan ook in haar verhoor: "Dat rechtstreekse contact willen wij allebei. Probeer dan te regelen dat er een kleine delegatie uit de regio met mij overleg voert. Nou, binnen de kortste keren was duidelijk dat dat hem niet ging lukken. Toen wij startten, hadden wij de grootste zaal nodig die er maar was." Kunt u schetsen hoe het volgens u verliep bij al deze overleggen?

De heer **Paas**:

Het valt mij tegen dat EZK geen grotere zalen heeft dan waar wij in zaten. We zaten in de blauwe zaal, dat is de nette vergaderzaal op de ministersgang. Ik heb weleens een gesprekje gehad met Eric Wiebes over dat hij het wel aardig zou vinden als wij een kleinere delegatie zouden hebben. Daar heb ik denk ik op teruggegeven dat ik dat begreep. Maar het allerbelangrijkste is natuurlijk dat iedereen die inhoudelijke betrokkenheid heeft bij een dossier dat op de tafel ligt, de trekkers die wij hadden in ons bestuur, ook in de gelegenheid is om als wij dan praten met de minister, zijn inhoudelijke expertise naar voren te brengen in de vergadering. Wij waren een groot gezelschap, met veel gemeenten en met de provincie. De vooroverleggen waren echt aanzienlijk groter dan de delegatie die wij naar Den Haag afvaardigden. Niemand heeft er last van gehad dat we enig werk moesten doen aan de voorbereiding van overleggen. Minister Ollongren, die erbij zat, gaf ook een heel ander soort lezing. Dan kun je hoogstens nog commentaar hebben op de omvang van de delegatie. Meestal leidde ik het in en daarna waren de portefeuillehouders of de bestuurlijke trekkers aan het woord om de vele dingen die op de agenda stonden, stuk voor stuk, vaak dan weer met een andere trekker, te bespreken met de minister. Dat dat leidde tot een verschil in grootte van de delegaties -- ik begrijp dat mevrouw Wouters daar last van had, maar ik had dat niet.

Mevrouw **Kat** (D66):

Als u zegt "bestuurders van de regio", heeft u het dan over burgemeesters of over wethouders?

De heer **Paas**:

Beide.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus ook alle afzonderlijke gemeentes waren daarbij aanwezig?

De heer **Paas**:

Ze waren allemaal aanwezig in de vooroverleggen die wij wekelijks hadden. Wekelijks. Elke vrijdag.

Mevrouw **Kat** (D66):

En hoe gingen die wekelijkse vooroverleggen?

De heer **Paas**:

Dan werd meestal teruggekoppeld wat wij in de afgelopen week hadden meegemaakt op de verschillende terreinen en dan werd er vooruitgekeken naar de overleggen die er de komende week waren en werd er afgesproken hoe we het zouden doen. Aan eenheid van de regio heeft het op dat punt nooit ontbroken.

Mevrouw **Kat** (D66):

Waren er nog verschillen in standpunten in de regio, of tussen de provincie en de gemeenten?

De heer **Paas**:

Zoals dat altijd gaat, is er aan het begin van een overleg weleens minder overeenstemming over wat je gaat doen dan aan het eind van een overleg. Maar wij zijn nooit aan tafel verschenen bij het Rijk met een verdeeld huis. Nooit.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat verdeelde huis was er eerder.

De heer **Paas**:

Je hebt van tevoren een discussie over hoe we dat aanpakken. In een goed overleg verschillen de meningen weleens tijdens het overleg en later word je het eens. Zo ging het.

Mevrouw **Kat** (D66):

Was er dan ook ruimte voor uiteenlopende meningen?

De heer **Paas**:

Ja, want ik zat het voor, maar aan het eind van het overleg waren we het eens. We praatten net zo lang tot we het eens waren en dat lukte heel goed.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zegt: een eensluidend standpunt. Welke punten bracht de regio dan naar voren?

De heer **Paas**:

Dat hing af van de vele onderwerpen. De tafels Groningen Bovengronds gingen over schadeherstel, versterking, perspectief, governance en misschien vergeet ik nog een paar categorieën. Op al die punten waren er bestuurlijke trekkers en op al die punten was het proces dan in de werkgroepen weer een paar stapjes verder. Dan was er bestuurlijk overleg om vast te stellen dat die werkgroepen hun werk hadden gedaan, te constateren dat het Rijk, vaak vertegenwoordigd door twee ministeries, en gemeenten en provincie het eens waren over de dingen die daar waren bereikt, om daar een klap op te geven en dan in feite de instructies voor de volgende slag weer te geven. Dus dit was een goed geordend proces en dat hadden we ook nodig, want er moest vaart gemaakt worden.

Mevrouw **Kat** (D66):

U verklaarde net dat u dat voorzat als voorzitter. Wat was specifiek nog meer uw rol?

De heer **Paas**:

Ik was in Den Haag meestal de delegatieleider en in Groningen was ik de voorzitter van het voorbereidend overleg. Er waren natuurlijk ambtenaren aan de slag om hun bestuurders bij te praten over wat ze in dat overleg zouden moeten doen. Dat ging aan de hand van stukken. Er waren de vergaderstukken van de eerstvolgende editie van dat bestuurlijk overleg. Daar werden annotaties bij geschreven. Dit was een groots opgezet bestuurlijk overlegcircuit, waar heel veel op de tafel lag en waarin we in betrekkelijk korte tijd in Den Haag, in een hoge frequentie, probeerden van betekenis te zijn voor onze inwoners, want daar kwam het uiteindelijk op neer.

Mevrouw **Kat** (D66):

Zegt u daarmee dat u intermediair was tussen regio en gemeenten, maar ook misschien vertegenwoordiger van de regio?

De heer **Paas**:

Ja, als ik aan tafel zat in Den Haag was ik niets anders dan vertegenwoordiger van de regio. Maar ik zat vaak in het midden van een groep met allemaal bestuurlijke trekkers. Die zaten tegenover de vertegenwoordigers van de Staat. De Nationaal Coördinator zat er vaak bij als adviseur. De maatschappelijke organisaties zaten er soms wel, soms niet bij. Dan heb je al snel een blauwe zaal vol, dat kunt u zich voorstellen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Vindt u dat de inbreng van de regio voldoende wordt overgenomen door de ministeries?

De heer **Paas**:

Ik vind dat de ministeries vaak wel hun best deden om de dingen die wij belangrijk vonden, ook te honoreren. We hebben in die fase van de bestuurlijke overleggen Groningen Bovengronds, wel degelijk resultaten bereikt. Soms hebben we bijvoorbeeld een versnellingsaanpak afgesproken bij de versterking. De aanleiding was dan doorgaans een zwaardere aardbeving. Dan kwamen er dingen in beweging en die werden vervolgens in een bestuurlijk overleg afgestemd. Dan besloten dat we het voortaan op deze manier zouden gaan doen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Bij welk onderwerp werd dat onvoldoende overgenomen?

De heer **Paas**:

Ik vind de vraag een beetje te weids, want dat hangt af van het moment, zonder kritiek te willen hebben op de vraag, hoor, maar ik vind hem moeilijk te beantwoorden.

Mevrouw **Kat** (D66):

In ieder geval verklaart u op dit moment zich geen voorbeeld te herinneren dat het onvoldoende werd meegenomen.

De heer **Paas**:

Als je een heleboel van dit soort overleggen hebt gehad, dan is het vaak zo

dat je het in het ene overleg nog niet eens was over iets en dat ondertussen alweer nijver wordt gewerkt om te kijken of je het wel eens kunt worden. Dan ben je het twee weken later over datzelfde onderwerp wel eens geworden en dan zijn er weer verschillen van mening over iets anders. Als we weggingen, waren er altijd dingen die waren bereikt, en waren er ook dingen die we nog niet hadden bereikt, maar waarbij we wel doorgingen met overleggen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Er was niet iets waarvan u nu denkt: dat was behoorlijk irritant?

De heer **Paas**:

Het schiet me nu niet te binnen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Merkte u toen verschil tussen Economische Zaken en Binnenlandse Zaken?

De heer **Paas**:

Ja, er waren stijlverschillen. Je merkte dat toen Binnenlandse Zaken binnenkwam -- daar zat ook Volkshuisvesting bij aan tafel. De dg Kuijpers, die u ook hebt gehoord, is ook iemand die persoonlijk grote ervaring heeft met grote stads- en dorpsvernieuwingsprojecten. Het ging in onze gesprekken over honderden miljoenen en over de grote belangen die dat vertegenwoordigde voor de vele inwoners van die huizen. En dan is het fijn als er iemand aan tafel zit aan de kant van het Rijk die ervaring heeft met stads- en dorpsvernieuwing en gewoon weet dat dat veel geld kost en wat de orde van grootte van dat soort dingen is. Dus die niet eerst verbaasd gaat kijken naar de claims die de regio op tafel legt, zo van: waar je dat nou vandaan haalt. Ik vond het, in het begin zeker, wel aangenaam dat dingen bij BZK terecht waren gekomen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Op 5 oktober 2018 presenteren minister Wiebes van Economische Zaken en de regionale bestuurders het Nationaal Programma Groningen, het NPG. De afspraken over het NPG worden vastgelegd in de bestuurlijke overeenkomst van 11 maart 2019. Het NPG kent een budget van 1,15 miljard euro. Wat was uw betrokkenheid bij het initiatief om tot een Nationaal Programma Groningen te komen?

De heer **Paas**:

Het is een initiatief dat hele diepe wortels heeft. Ook mijn voorganger Max van den Berg heeft al aangedrongen op: maak perspectief voor Groningen. Bij die verre voorgeschiedenis was ik niet al te intensief betrokken, maar op een gegeven moment gingen we vanuit ons college -- de gedeputeerden Brouns en Gräper waren degenen die de feitelijke onderhandelingen voerden, dus er kwamen andere portefeuillehouders aan tafel. En toen gingen we met het Rijk in onderhandeling over hoe de sociaaleconomische toekomst van Groningen eruitziet. Waar eten Groningers straks eigenlijk van? Zou het Rijk ons kunnen helpen in wat toen nog het perspectiefdeel was? Ik geloof niet dat de term "nationaal programma" toen al bestond. Zou Nederland ook kunnen zeggen: als de rijkdom van Nederland hier zo veel ellende heeft veroorzaakt, kunnen we dan ook helpen om dat recht te zetten? Want je bent er niet als je schade herstelt en als je huizen versterkt. Dat heeft uiteindelijk geleid tot een startdocument: Groningen op volle kracht. Dan praten we over april 2018. Vlak daarna kondigt minister Ollongren in het genoemde bestuurlijk overleg aan dat ze daarvoor 1,15 miljard beschikbaar heeft. Ze zegt dan geloof ik 1,2 miljard. En dat is mooi. En daarna moet je gaan nadenken hoe je daar dan toekomst van Groningen van maakt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En dat is uw betrokkenheid; nadenken? Ik vroeg wat uw betrokkenheid daarbij is geweest.

De heer **Paas**:

O ja, dank u wel dat u me daar even aan herinnert. Ik ben op enig moment voorzitter geworden van het Nationaal Programma Groningen, maar totdat het er was was ik de voorzitter van het college van Groningen en was ik de delegatieleider van de Groninger delegatie aan de tafels over Groningen Bovengronds, waar het zogeheten perspectiefdeel een onderdeel van was. Dat was mijn betrokkenheid tot dan toe. Er was een feestelijk moment in sociëteit De Witte, waar het halve kabinet aanwezig was -- daarom zaten we ook in Den Haag -- om het convenant over toekomst voor Groningen mee te ondertekenen: het Nationaal Programma Groningen. Het woord heeft een hele stevige lading. Alle bewindspersonen die daar aan tafel zaten, zeiden ook: "Dit is het startkapitaal. Wij realiseren ons dat Nederland aan Groningen veel verschuldigd is, dat er heel wat is recht te zetten. Dit is het startkapitaal, dat je goed kunt benutten voor de cofinanciering, want wij zullen vanaf nu de reguliere middelen uit onze begroting ook maximaal

richten naar Groningen." Dus dat was van een betekenis die potentieel veel groter was dan die ruim 1 miljard waar het Nationaal Programma over ging.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Toch zien we dat niet iedereen binnen de provincie tevreden is met het resultaat. In hoeverre deelde u de mening van gedeputeerde Eikenaar dat er in het Nationaal Programma Groningen onvoldoende aandacht was voor de onveiligheid van de woningen in het aardbevingsgebied?

De heer **Paas**:

Daar ging het Nationaal Programma Groningen ook niet over. Dat wist de gedeputeerde ook heel goed.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Misschien is dat dan wel juist de kritiek; dat het er niet over ging.

De heer **Paas**:

Zeker. Ik heb natuurlijk in die tijd ook heel veel met de gedeputeerde daarover gesproken. Hoe gepast is het om na te denken over de toekomst van Groningen op het moment dat er nog zo veel mensen in de ellende zitten en schadeherstel en de versterking niet zijn geregeld? Zijn dit dan niet speeltjes voor de bestuurders, terwijl de gewone bevolking nog niet eens een huis heeft dat klopt? We hebben er alles aan gedaan om maximaal druk te zetten op schadeherstel en versterking en ondertussen -- daar heb je de spagaat weer -- te investeren in de toekomst van Groningen, die niet vanzelf spreekt. Stoppen met gaswinning, lijstaanvoerder bij de sociaal-economische ellendelijstjes -- ook nu weer, met de energiearmoede -- en ondertussen heel veel potentie. Het is een provincie die van grote betekenis kan zijn voor Nederland, maar dat gaat niet vanzelf. Daar heb je iets voor nodig. En daar is het Nationaal Programma voor ontstaan.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Was u er ook niet zelf bang voor dat het te veel zou afleiden van schade en herstel?

De heer **Paas**:

Nee, geen moment eigenlijk, dus daar zat een verschil in accent tussen de gedeputeerde en de rest van het college, denk ik. Maar dat moeten we ook niet overdrijven, want ook Eikenaar was groot voorstander van economische ontwikkeling en ook de rest van het college vond dat er heel veel moest

gebeuren aan schadeherstel en versterking. Als je alles afpelt, stemde ook gedeputeerde Eikenaar in met het feit dat we dit besloten.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Met het doel van het Nationaal Programma. De verdeling van het beschikbare bedrag uit het bestuursakkoord leidt tot stevige discussies binnen de regio. Hoe worden de middelen verdeeld tussen provincie en gemeenten?

De heer **Paas**:

Ik neem u even mee in hoe we het hebben opgezet, want dit zijn stappen met zevenmijlslaarzen en dan wordt het al snel onbegrijpelijk. Er is dus een budget en een Nationaal Programma, maar verder is er nog niks. In het convenant staat dat niet alleen bestuurders uit de regio, dus alle gemeenten in het aardbevingsgebied zijn vertegenwoordigd, maar ook allerlei maatschappelijke organisaties. Het document schrijft ook precies voor wie er in het algemeen bestuur moeten zitten en wie er in het db kunnen zitten. Daarin zitten twee ministers, die zich natuurlijk standaard laten vervangen. En daarin zitten vertegenwoordigers van de provincie en van alle gemeenten. En daarin zitten maatschappelijke organisaties van verschillende soorten. Dat gezelschap moest een onafhankelijke voorzitter hebben. Het duurde vrij lang voordat de vraag bij mij kwam: zou jij een tijdje de onafhankelijke voorzitter van het Nationaal Programma willen zijn? Ik denk dat de gedachten eerst gingen naar een andere onafhankelijke voorzitter. Dat heb ik een tijd gedaan. Je kunt je voorstellen dat als je alleen een zak geld hebt -- er is altijd behoefte bij regionale overheden om geld te besteden -- dat dat heel naar wordt. Wat ik zo ontzettend goed vind, is dat er twee sessies zijn geweest van alle gemeenteraden en Provinciale Staten, onder de bezielende leiding van de heren Deetman en Pastors, in de warme Energy Barn in Groningen, waarin de leden van de gemeenteraden de doelstellingen krachtig hebben aangescherpt en hebben gezegd: hier gaat het Nationaal Programma over.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Had dat niet vooraf moeten gebeuren?

De heer **Paas**:

Ja, maar het was niet vooraf gebeurd. In het document stonden wel ruwweg de doelstellingen: waar eten Groningers straks van en nog een aantal andere

dingen. Maar de gemeenteraadsleden en de Statenleden hebben het toen met vereende krachten veel scherper gemaakt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar vond u dat dit eigenlijk van tevoren had moeten gebeuren, zodat de doelstellingen duidelijker waren?

De heer **Paas**:

Ja, maar soms is het niet ideaal. Soms krijg je de mededeling dat er ruim een miljard beschikbaar is voor de sociaal-economische toekomst van Groningen en dan moet je nog een heleboel regelen en dan gaat het dus in de omgekeerde volgorde. Dat was er aan de hand. Wij hebben toen twee sessies gehad met al die raads- en Statenleden, die zeiden: dit zijn de doelstellingen en we willen daar indicatoren bij hebben, want we willen zien dat de besteding van dat geld gaat bijdragen aan die doelen. Het is tamelijk uniek in het binnenlands bestuur dat dat gebeurt. En alle gemeenteraden hebben ingestemd, en ook de Staten hebben ingestemd met de doelstellingen, met de contouren van de indicatoren, die daarna nog verfijnd moesten worden, en later ook met de toedeling van middelen in relatie tot de doelstellingen die daarbij stonden: dit zijn de taken die gemeenten het best kunnen doen, dit zijn de taken die de provincie het best kan doen. Ze hebben ook ingestemd met een governance, een bestuursstructuur, want we wilden niet een losse bos projecten. Daarin zou elk voorstel door een commissie die daar verstand van had, worden beklopt en bekeken en daarin moest het bestuur van het Nationaal Programma Groningen instemmen met ieder voorstel. Dat moest dus aan de eisen voldoen. Dus ik vind: als je voorstelt hoe erg het had kunnen worden, zo'n discussie over de verdeling van geld en over doelstellingen, dat de leden van raden en Staten in Groningen een enorm compliment verdienen. Die hebben zich fantastisch opgesteld daarin.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Mag ik dan concluderen dat in een ideale wereld die doelen vooraf helder waren vastgesteld?

De heer **Paas**:

Ja, natuurlijk.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dan was er ook veel minder discussie over de middelen geweest. Maar als je

ziet hoe dat proces achteraf is opgepakt, dan had het niet idealer kunnen gebeuren. Dat is eigenlijk wat u zegt.

De heer **Paas**:

Helaas is het met die complimenten niet klaar. U hoorde een komma in mijn antwoord, denk ik. Ik heb er wel zorgen over. Er is een bestuur dat gedragen wordt door het Rijk, de provincie en de gemeenten en veel maatschappelijke organisaties. Je ziet de interesse van het Rijk -- ik herinner u aan de feestelijke sessie in sociëteit De Witte, waarin al die bewindslieden zeiden: dit is een startkapitaal, van nu af aan gaan we onze middelen maximaal richten op Groningen. Daarna neemt het normale leven zijn loop. Toen wij een aanvraag indienden voor een regiodeal, zeiden de ambtenaren op het departement: maar Groningen had toch al geld? We praten nu met het Rijk over de toekomstagenda voor Groningen, de verdubbeling van de N33 en een heleboel andere dingen. Daarvan zeggen wij: Groningen kan zo van betekenis zijn voor Nederland en er zelf ook wat aan hebben, en we hadden daar toch een afspraak over? Dan klinken er geluiden van ambtenaren van Financiën: ze hebben toch een Nationaal Programma, zullen ze dat dan maar eerst even opmaken? Wat een startkapitaal was, is een excuus geworden, of aan het worden om verder niks meer te doen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Terwijl het eigenlijk bedoeld was als een compensatiebedrag en nu is het zo van: Groningen krijgt dit en verder ...

De heer **Paas**:

Voor je het weet is Groningen weer ver weg. "Hebt u een goede reis gehad, meneer Paas, helemaal uit Groningen?" Ik vind dat wij recht hebben op blijvende betrokkenheid van het Rijk, vertegenwoordigd op het hoogste niveau, om recht te zetten wat in de geschiedenis zo ontzettend verkeerd is gegaan en tot de dag van vandaag nog niet in evenwicht is.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Het Nationaal Programma is nu in uitvoering. Er lopen 241 projecten, waarvan er bijna 59 zijn afgerond, 131 in uitvoering zijn en 51 in voorbereiding. Het grootste deel van het budget is toegekend, verdeeld over soms ook kleine projecten. Hoe kijkt u aan tegen de voortgang bij de uitvoering van het NPG?

De heer **Paas**:

Daar heb ik twee opvattingen over. De eerste betreft de complimenten die ik zonet uitdeelde. Er is op een hele fatsoenlijke en serieuze manier aan de slag gegaan met een groot bedrag. Je zou willen dat het Rijk nog steviger vertegenwoordigd is, maar dat ga ik niet herhalen.

Het andere is: ja, we hadden afgesproken met Staten en raden dat dit de doelstellingen waren en dat je aan de jaarlijkse meting moest kunnen zien dat die doelen dichterbij kwamen. Daar moesten alle voorstellen, de grote en de kleine, aan bijdragen. Er zijn tussenmetingen geweest. Je kunt nog niet alles zien, maar je ziet wel bij sommige doelen, bijvoorbeeld de werkgelegenheid, dat er nog onvoldoende groei is door de inzet van het Nationaal Programma.

Dus ik vond het niet wonderlijk dat de nieuwe voorzitter, Johan Remkes, zei: we moeten echt wel even goed kijken naar de doelstellingen die we ook alweer hadden en of we met de inzet van deze middelen -- want de discussie over het restant van het geld gaat nu spelen -- die doelen voldoende voortvarend dichtbij krijgen. Dat is nu aan het bestuur van het Nationaal Programma Groningen. Het zou een slok op een borrel schelen, ook voor de slagkracht van het programma, dat bedoeld was als startkapitaal, als het Rijk daar blijvend bij betrokken was.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat is de inwoner van Groningen tot nu toe wijzer geworden van het NPG?

De heer **Paas**:

Als je zegt "we willen de leefbaarheid vergroten, we willen de werkgelegenheid een impuls geven, en nog een aantal dingen, maar dit zijn grote", dan praat je over doelstellingen die bewoners rechtstreeks raken. Zoals je niet kunt bezuinigen op gemeenten zonder daar bewoners mee te treffen, kun je ook impulsen geven aan heel specifieke slagkracht van gemeenten op het gebied van leefbaarheid en bewoners daar een geweldig plezier mee doen.

Maar er is nog iets. Juist om te voorkomen dat het een feestje voor bestuurders zou zijn, heeft het bestuur van het Nationaal Programma meteen in het begin gezegd: wij zonderen van die miljard 100 miljoen af voor een groot opgezet democratisch participatieproces -- Toukomst heet het -- waarin de inwoners van Groningen, maar geconcentreerd op het

aardbevingsgebied, plannen kunnen indienen voor wat zij zelf willen met de omgeving waar zij zelf in wonen. Dat is denk ik het grootste en meest ambitieuze democratische proces of experiment dat we tot nu toe in Nederland hebben gezien. Het gaat over heel veel geld. Het ging over 900 ideeën. Er zijn 30.000 mensen die zich hebben gemoeid met de vormgeving van die ideeën. Er is een panel mee aan de slag gegaan. Dat heeft geleid tot een aantal clusters van ideeën die moeten worden gerealiseerd, maar die zijn nog niet gerealiseerd. Maar ik ben wel hartstikke trots op Groningers dat ze tussen de scherven en de scheuren kans hebben gezien om na te denken over de toekomst. Ik geef het je te doen!

Mevrouw **Kat** (D66):

Op 4 november 2020 wordt wederom een bestuursakkoord getekend, het Bestuursakkoord 2020. Het Rijk maakt hierin afspraken met de provincie en de gemeenten voor een totaalbedrag van 1,5 miljard. Er komt extra geld beschikbaar voor een breed scala aan onderwerpen, ook voor bewoners die niet direct getroffen worden door het versterkingsprogramma. Wat was voor u de belangrijkste inzet bij het nieuwe akkoord?

De heer **Paas**:

De belangrijkste inzet was dat je keek naar het aardbevingsgebied, naar het gebied waar huizen versterkt moesten worden, en geruchten hoorde -- feiten waren het nog niet -- dat er in de zeer nabije toekomst vermoedelijk veel minder versterkt hoefde te worden, op basis van nieuwe inzichten en afnemende seismische dreiging. Dan moet je als bestuurder in Groningen ongelofelijk op je qui-vive zijn dat er niet op allerlei plekken plukjes huizen zijn waar begonnen is met versterken dat de versterkers daarna zeggen: nou, dit was het, hè; het is klaar nu. Dan laat je de provincie echt geschonden achter, met alle verschillen tussen straten, tussen burens, binnen dorpen. Het was opgezet als een veel groter proces en ineens, plotseling was het veel kleiner.

Onze belangrijkste zorg was: het zal ons toch niet overkomen dat er een massieve, grote versterkingsoperatie aan de gang is gezet, die overal is begonnen maar nergens is afgemaakt, en dat er dan ineens niet meer versterkt hoeft te worden en dat het dan zo achterblijft als het nog maar net is begonnen. Onze belangrijkste zorg, ook de mijne, was: laten we dan met het Rijk gaan praten over hoe je op een verantwoorde manier in een volgende fase van de versterking komt. Wat doe je om de losse eindjes af te

hechten? En het tweede is: wat doe je om mensen die er wonen, het liefst allemaal de kans te geven iets goeds te doen met hun huis?

Dat was het vertrekpunt van alweer een taaie onderhandeling. We kregen niks cadeau. Het was een zware bevalling. Het was taai, het was hard. Het zat behoorlijk lang muurvast, dus ik kijk niet met plezier terug op het proces. Maar het is wel gelukt om uiteindelijk 1,5 miljard, alweer met een bijdrage van de regio die substantieel was, naar buiten te brengen als: dat gaan we erin steken.

Mevrouw **Kat** (D66):

Over dat proces gesproken, kwamen de provincie en de gemeentes bij dit akkoord vooraf tot een gezamenlijk standpunt?

De heer **Paas**:

Ja, maar daar is niet alles mee gezegd, want als je in een onderhandelingsproces zit, veranderen je standpunten onderweg ook weleens. We hebben mekaar de hele tijd vastgehouden. Dit was net zo gezamenlijk als al die andere dingen.

Mevrouw **Kat** (D66):

We lezen inderdaad ook terug: 600 miljoen voor clustering, om sociale ontwrichting binnen dorpen en wijken te voorkomen, maar ook subsidie voor woningverbetering van inwoners, 300 miljoen, woningverbetering door woningcorporaties, 135 miljoen. Het akkoord wordt eind dit jaar geëvalueerd. Hoe monitort de provincie de effectiviteit van die inzet van middelen?

De heer **Paas**:

Dat weet ik eigenlijk niet. Ongetwijfeld zijn er mensen in het Provinciehuis die dat weten, maar dat weet ik niet.

Mevrouw **Kat** (D66):

Weet u hoe de uitvoering van het akkoord nu verloopt, in algemene zin?

De heer **Paas**:

Nou, er is wel enige tijd voor mensen ... Er zijn dingen ... Als er een knelpuntenpot wordt afgesproken, wordt die beschikbaar gesteld. Vanaf dat moment zie je dat de Nationaal Coördinator gebruikmaakt van de knelpuntenpot. Dat is een onderdeel. Er zijn ook tamelijk veel

subsidieregelingen van het Rijk tot stand gekomen. Dat begon als een subsidieregeling van BZK en is inmiddels weer terug naar EZK. Daar kunnen mensen, als zij aan voorwaarden voldoen, gebruik van maken.

Hoe is dat georganiseerd? Ik denk dat in veel gevallen SNN de subsidie uitvoert waar mensen een aanvraag voor kunnen doen; ik voldoe aan de voorwaarden, ik wil graag in aanmerking komen voor deze subsidie. Er zijn heel veel categorieën. U noemde de bedragen die ervoor beschikbaar waren. Dat leidt dan tot €30.000 in deze situatie, €17.000 voor die situatie en ook €10.000 voor die situatie.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Bij de uitvoering van het bestuursakkoord gaat het mis als Groningers op 10 januari 2022 massaal in de rij staan om de subsidie Verduurzaming en Verbetering Groningen aan te vragen. Een uur na opening van het subsidieloket is het subsidieplafond al bereikt. Wat waren de financiële randvoorwaarden van de subsidieregeling?

De heer **Paas**:

Het risico van deze fase in het verhoor is dat ik ga uitleggen hoe het kwam, maar ik wil graag eerst iets anders zeggen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik wil eerst weten wat de financiële randvoorwaarden waren van de subsidieregeling, want we gaan het er nog uitgebreid over hebben en ik denk dat u zo nog de mogelijkheid krijgt om er wat meer over te zeggen.

De heer **Paas**:

Er was 300 miljoen en geen cent meer.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat waren de randvoorwaarden. Hoe komt zo'n bedrag dan tot stand, als u zegt: 300 miljoen en geen cent meer?

De heer **Paas**:

Er waren allerlei bedragen nodig voor allerlei doelen die heel belangrijk waren. Ik heb u zonet verteld dat het Rijk in deze discussie een ongelofelijk lastige onderhandelingspartner was. Er zat werkelijk nergens meer elastiek in.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nul rek. Hoe komt dan zo'n bedrag van €10.000 per woning tot stand?

De heer **Paas**:

Ik ga nu toch eerst even iets anders zeggen, als u het goedvindt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja.

De heer **Paas**:

Want we gaan nu peuteren aan hoe het is gekomen. Ik wil daar niet aan beginnen zonder dat ik eerst zeg dat hier niks anders past dan excuses. Ik voel me er slecht bij als ik hier ga uitleggen hoe het kwam. Er zijn allerlei verontschuldigende dingen bij te zeggen, maar de kern is: ik was erbij betrokken en ik voel mij hier tot de huidige dag ontzettend verantwoordelijk voor. Ik vond het ook een beschamende vertoning. Het raakte niet alleen de mensen op straat, maar ook mij en mijn hele omgeving heel hard. Ik heb dat op televisie gezegd en in de krant. Ik heb er een debat in de Staten over gehad en daarin precies uitgelegd hoe het is gegaan. Ik denk dat elementen daarvan straks nog langskomen. Maar wat had ik het graag willen voorkomen dat het zo liep. Je kunt niet beginnen aan uitleggen hoe het kwam, als je niet begint met zeggen dat het heel erg is dat het zo is gegaan.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Het is goed dat u dat markeert. U zei ook dat u erbij betrokken was. U was destijds voorzitter van SNN, het Samenwerkingsverband Noord-Nederland.

De heer **Paas**:

Ja, dat ben ik nog steeds.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat ging er nou eigenlijk fout in de uitvoering bij SNN?

De heer **Paas**:

Er ging vooral iets anders fout: dat er maar 300 miljoen beschikbaar was voor 53.000 huishoudens, die huizen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En dat daar gewoon nul rek in zat.

De heer **Paas**:

Ik vind zelf dat de uitvoeringsorganisatie SNN een grote kwaliteit heeft -- je kunt altijd zeggen dat men daar ook nog ergens heeft laten vallen. Het heette ook een tijdlang in de wandelgangen de SNN-regeling, alsof SNN die bedacht had. Dit was een rijksregeling die bestuurders van Rijk en regio met elkaar hadden afgesproken. De uitvoeringsorganisatie, die SNN heet, die heel veel subsidies uitvoert, heeft dat zo goed mogelijk gedaan en ondertussen ook nog gewaarschuwd dat het weleens heel druk kon worden.

Wat ging er fout? Wat er vooral fout ging bij deze subsidie, is dat er 53.000 huishoudens waren keer €10.000, dat is 53 miljoen. Zeg ik dat goed? Nee. Altijd lastig met nullen. Het was 530 miljoen en we kregen 300 miljoen en dat werd dus geen euro hoger. Dat was wat daarvoor beschikbaar was. Wat er vooral fout is gegaan, voordat SNN aan de slag ging ... We hebben natuurlijk wel een inschatting gemaakt. Zonet vond ik het moeilijk met die nullen, maar het is een heel eenvoudig rekensommetje met €10.000, dus iedereen kan zien dat er te weinig is. We hebben ons gerust laten stellen, ook door argumenten van onszelf dat niet iedereen gebruikmaakt van dit soort regelingen, bijvoorbeeld de waardevermeerderingsregeling. Er was ook de behoefte om met een substantieel bedrag te komen. Je had het kunnen delen door veel meer huizen, maar dan had iedereen natuurlijk minder gekregen; €6.000 of €7.000 in plaats van €10.000. Hier zeiden we: we willen komen met een serieus te nemen bedrag. Die behoefte was heel groot. We hebben iets te makkelijk geaccepteerd dat er wel sprake zou zijn van onderuitputting, want dan heb je nergens een probleem.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U bent nu al zelf bij uw eigen onderuitputting of geruststelling, maar u geeft zelf wel enkele keren bij premier Rutte aan dat het budget ontoereikend is. Op welke momenten deed u dat?

De heer **Paas**:

Ja, dat is later. Ik begin geduldig voor u af te pellen wat er misging. Wat er misging, was dit: dat in de aanvang de bestuurders met z'n allen een €10.000-regeling hebben geaccepteerd -- ik ook -- voor een doelgroep die niet kon uit dat budget. De hele rest is een gevolg van die keuze.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Die €10.000 komt dan tot stand, zo van: we hebben dit budget en dan

moeten we er maar €10.000 van maken? Heeft u ook weleens bedacht: misschien moet het bedrag per woning dan lager?

De heer **Paas**:

Jazeker, maar dat was een minder mooi bedrag. De behoefte was ook om te komen met een substantieel bedrag. Als niet iedereen er gebruik van maakt, wat tot nu toe vaak de ervaring was, dan is dat niet zo'n probleem. We hebben het hier ondertussen ook nog eens heel makkelijk gemaakt om er gebruik van te maken. Dan blijft een goede daad niet lang onbestraft, want dan is er ineens grote belangstelling. Ik correspondeerde met de heer Rutte, en die had ik daarvoor ook gesproken, onder andere over dezelfde kwestie. Toen een eerste plak of een eerste tranche -- want zo heet dat dan in beleidsjargon -- van het geld door BZK beschikbaar was gesteld, was dat in een vloek en een zucht op. Dat ging snel, stond er toen op de website van SNN. Vanaf dat moment zie je dat we in ambtelijke contacten, in het versterkingsoverleg waar de NCG bij aanwezig is, in allerlei bestuurlijke contacten, van mijzelf bij de premier, bij de inzet voor de kabinetsformatie, die toevallig in Groningen was, in de brieven aan de informateurs, mondeling, bij mensen die er misschien nog wat aan konden doen, waaronder de formerende partijen, en in een brief van de regio aan minister Blok -- op allerlei plekken hebben gezegd: let op, het was heel snel de deur uit, er is te weinig, kom met extra geld. En we waren er aan het begin misschien te optimistisch over dat je, als er een probleem zou zijn, dat onderweg wel in goed overleg zou kunnen oplossen, want het gaat niet over extreem veel geld op de schaal van het Rijk, maar het Rijk was onbeweeglijk.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus u zegt: die 300 miljoen was onbeweeglijk, dat stond er, daardoor deden we €10.000 per woning want we wilden een substantieel bedrag en als je lager ging was het niet meer substantieel. Maar u had nog wel ergens de hoop, ook al was het 300 miljoen, dat als je aan de bel ging trekken en het op de formatietafel zou leggen, dat het zou worden opgehoogd. En dat doet u, maar de reactie op al dat proberen om het budget opgehoogd te krijgen is dus: geen reactie.

De heer **Paas**:

In de meeste gevallen geen reactie en hoogambtelijk bij BZK was de reactie: zie eerst maar eens dat je het subsidieplafond haalt. Die hadden ook geen geld, of vrij naar de teksten van de onderhandelaars over het

schadeprotocol: die hadden waarschijnlijk vanwege de kabinetsformatie geen mandaat om een groter bedrag uit te trekken. Het zat hartstikke vast. Wij zagen toen het probleem al aankomen. De gedeputeerde die erover ging, was net minister geworden in die fase. Die stond op het bordes toen de pleuris uitbrak in Groningen. Ik was ook voorzitter van SNN, dus ik zei: nou, ik doe de woordvoering wel. Je neemt de besluiten over de uitvoering en ik was ook voorzitter van het college, dus het lag voor de hand dat ik de woordvoering zou doen. Maar ik moet eerlijk bekennen dat, toen ik op tv de beelden zag van mensen die in rijen stonden te wachten, in de kou, dat door merg en been ging. Dat had ik ook niet zien aankomen. Had je het moeten zien aankomen? Tuurlijk. Had je het moeten voorkomen? Absoluut. Maar dat was niet zo.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U zei al dat de eerste ronde van 75 miljoen heel snel op was; dat was binnen vijf dagen. Op 10 januari 2022 gaat het dus om de samengevoegde tweede en derde subsidieronde. Dan is er nog in totaal 225 miljoen te verdelen.

De heer **Paas**:

Ja, dat was ik nog vergeten te zeggen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Zorgde nou juist dat samenvoegen voor die extra run? Hoe kwam dat?

De heer **Paas**:

Ja, er waren twee dingen die BZK eigenmachtig had veranderd. Het ene was om de laatste twee tranches bij elkaar te zetten. Het andere was omdat er Kamervragen waren gesteld over loting bij de vorige editie. Met loting houd je het beheersbaar. Iedereen schrijft zich in en daarna beslist het lot of je in aanmerking komt voor een subsidie of niet. Dat is ook niet sympathiek maar het is wel een manier om het beheersbaar te krijgen. BZK zei: nou, loting willen we niet weer, we doen nu: wie het eerst komt, die het eerst maalt. En het middel was duizend keer erger dan de kwaal. Dan creëer je dus een omstandigheid waarin er een bankrun, op z'n oud-Gronings, ontstaat.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En dat kwam dus ook door dat samenvoegen van die budgetten?

De heer **Paas**:

Ja, want dat kwam in één keer en daar is ook weer flink reclame voor

gemaakt. Er was ook de zorg of iedereen wel die €10.000 weet te bereiken of dat het alleen de handigerds zijn die ermee vandoor gaan. Er is flink reclame voor gemaakt en het resultaat is geschiedenis.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En ook hier heeft u voor gewaarschuwd?

De heer **Paas**:

Ja, wij hebben in de richting van het Rijk steeds vaker en steeds intensiever gewaarschuwd dat er onvoldoende geld was en dat er beslist geld bij moest. Ik vraag mezelf natuurlijk wel af of we niet hadden moeten vertikken om het uit te voeren. Dat is een vraag die ik te laat ben gaan stellen.

De heer **Kwint** (SP):

Ik heb een paar vragen die bij mij opkwamen in de loop van het verhoor, maar ik wilde eerst voor de duidelijkheid iets zeker weten, want ik twijfelde even aan mijn gehoor. Wij hebben in ieder geval niet willen zeggen dat u tegen Shell sprak over de noodzaak van gaswinning in de provincie en dat bestuurders niks positiefs wilden zeggen.

De heer **Paas**:

Oké. Dan kan het zijn dat ik dat verstaan heb.

De heer **Kwint** (SP):

Dat was een ambtenaar in een voorbereidend gesprek. Daar ontstond voor de pauze wat verwarring over.

De heer **Paas**:

Het ging ook over een stuk waarvan ik dacht: wat is dat dan voor stuk? Dat was een beetje een rare fase in het verhoor.

De heer **Kwint** (SP):

Ik zag verwarring ontstaan, dus ik dacht: laten we daar nog even een streep onder zetten, zodat het duidelijk is.

De heer **Paas**:

Dank.

De heer **Kwint** (SP):

U had het over de gemeenten als opdrachtgever van de versterking en als opdrachtgever van de NCG. In het verhoor van de heer Kuijpers, directeur-

generaal van Binnenlandse Zaken, zegt hij over de versterking dat de NCG eigenlijk eigendom is van het ministerie en de gemeenten samen. In uw optiek, in de dagelijkse praktijk: van wie is de NCG nou uiteindelijk?

De heer **Paas**:

Daar moet ik de directeur-generaal in tegenspreken. Dat is wat we hadden gewild. We hadden gewild dat de NCG, ook juridisch, werd bestuurd door Rijk, provincie en gemeenten samen. Er was ooit een historisch voorbeeld van de Herinrichtingswet waarin dat zo gebeurde, met ook een hele pittige uitvoeringsorganisatie, dus er zijn historische voorbeelden die goed hebben gewerkt en waar wij ons aan spiegelde. Wat er is gekomen, op uitdrukkelijk verzoek van het Rijk -- iets anders was ook eigenlijk niet bespreekbaar -- is dat de Nationaal Coördinator eigendom is van het Rijk, toen BZK en later weer EZK. En toen hebben we wel afgesproken dat de gemeenten de opdrachtgever zouden zijn voor die entiteit, die dus onderdeel is van het Rijk, dus je bent wel samen betrokken, maar op een verschillende manier. De een is eigenaar en moet ervoor zorgen dat de winkel draait, dat er personeel wordt aangenomen en dat die spullen hebben om te kunnen werken. De ander, de gemeente, de lokale stuurgroep, met de wethouder, moet opdrachten geven aan de Nationaal Coördinator, om de ondersteuning te regelen bij het lokale versterkingsprogramma.

De heer **Kwint** (SP):

Nou hebben we hier de heer Spijkerman gehad, de voormalige directeur van de Nationaal Coördinator Groningen, en die zei zelf dat hij soms ook wel last had van het gevoel twee bazen te hebben. Herkent u die zorg van de Nationaal Coördinator?

De heer **Paas**:

Ja, ik heb af en toe ook in mijn eigen schriftje geschreven dat het een gesprek was met hinderlijk weinig mandaat. Dan wil je het hebben over een bepaalde kwestie en dan was al heel snel de reactie van de directeur van de NCG: ja, maar daar heb ik niet een mandaat voor. Dat heeft aanleiding gegeven tot hele pijnlijke kwesties. Dan waren grote bedragen al beschikbaar gesteld en waren mensen verschrikkelijk lang en ook vaak onder hele nare omstandigheden aan het wachten op het laatste kleine beetje, maar daar was dan op de een of andere manier geen mandaat voor, of grote zorgen over precedentwerking. Dan zag je de bureaucratie op z'n ergst, dat het niet of nauwelijks lukte -- of uiteindelijk wel, met veel bestuurlijk geweld -- om daar doorheen te breken.

En een ander beeld, ik weet niet of het fysiek zo ging, maar in mijn beeld was het altijd zo dat de heer Kuijpers elke week in zijn dienstauto stapte om in Groningen de laatste parafen te gaan zetten, en dat is inhoudelijke sturing. Ik weet zeker dat de heer Kuijpers graag in Groningen kwam om kwesties op te lossen, maar dat waren kwesties waarvan ik zou hopen dat de NCG daar het mandaat voor had, dat daar geen dg uit Den Haag voor hoeft langs te komen, en dat de wethouders, als voorzitter van de lokale stuurgroep, kunnen zeggen: dit is de opdracht die we hier geven.

De heer **Kwint** (SP):

Dat het opdrachtgeverschap ook daadwerkelijk alleen bij de regio zou liggen en niet ook deels bij het Rijk.

De heer **Paas**:

Het enkele feit dat prominente mensen uit het binnenlands bestuur verschillende verhalen aan u vertellen over hoe de Nationaal Coördinator wordt bestuurd, is al zorgelijk.

De heer **Kwint** (SP):

U bent mijn conclusie voor, moet ik eerlijk zeggen.

Dan nog een andere vraag over de versterking, want u heeft het met mijn collega's langer gehad over de weg of de week op weg naar het nulbesluit; de woensdagavond in het restaurant en daarna buiten het restaurant. Er is nog een aspect dat ik graag nog iets meer met u zou willen bespreken, en dat is de versterking. Wij zien in de plannen die EZ maakt aan het begin van zo'n week dat dit een punt is dat nog expliciet op het lijstje stond om ook met u te bespreken op het moment dat u geïnformeerd wordt. U zei net zelf ook dat Wiebes aan de telefoon aangaf dat het moest vanwege de veiligheid en ook omdat het voor geen meter wilde vlotten met die versterkingsoperatie. Wat zei Wiebes tegen u, wanneer in die week, over de versterkingsoperatie? Heeft u dat nog scherp?

De heer **Paas**:

Ik kan dat niet meer reconstrueren, de precieze timing ben ik kwijt. Er zijn ongetwijfeld ook telefoongesprekken geweest, maar het is niet zo dat ik altijd heel gedisciplineerd aantekeningen maak van telefoongesprekken. Maar ik weet wel dat vrij snel in formele overleggen de gevolgen van het nulbesluit voor de omvang van de versterkingsoperatie op tafel lagen. Dat was aan de ene kant redelijk, want de regio had niet voor niks aangedrongen

op het verminderen van het niveau van de gaswinning, want daar werd het hopelijk veiliger van. En aan de andere kant was het te veel grote stappen snel thuis, want de aarde is echt nog niet onder de indruk van het feit dat het kabinet zich heeft voorgenomen minder te gaan winnen. Dat heeft geen enkele invloed op de seismiciteit.

De heer **Kwint** (SP):

Dus het idee dat er nog een keer kritisch gekeken werd naar de omvang van de versterkingsoperatie was niet gek, maar de specifieke uitvoering daarvan, in de vorm van een pauzeknop en het terugkomen op reeds gedane beloften, daar had u meer bezwaren tegen.

De heer **Paas**:

Daar zat wat mij betreft, en wat ons betreft, te veel verkeerde dadendrang in, te snel de conclusie willen bereiken dat er dan minder versterking nodig is, met name waar het ging over wat wij nu samenvatten met het woord "1588".

De heer **Kwint** (SP):

Ja, dat gaat in codes.

De heer **Paas**:

De mensen die er al op mochten rekenen dat de versterking van hun huis doorging, die zaten te wachten op een versterkingsadvies dat op dat moment al bestond -- ja, dat ging ons veel te ver.

De heer **Kwint** (SP):

Wat ik probeer te achterhalen is in hoeverre die implicaties voor de versterkingsoperatie voorafgaand aan het nulbesluit met u gedeeld zijn door de minister.

De heer **Paas**:

Die rechtstreekse consequentie voor de batch 1588 is van tevoren op geen enkele manier met mij gedeeld. Ik denk dat het echt niet meer is geweest, want deze mededeling was een verrassing, dus het is één telefoontje, waarin het besluit en ook de argumentatie aan mij werden toegediend. Ik heb zonet gezegd dat je je soms, als het heel hevig is, niet meer precies herinnert hoe of wat, maar ik weet zeker dat de minister tegen mij heeft gezegd waarom hij het deed. En dat was omdat je Groningen niet op een andere manier veilig kon krijgen met een versterkingsoperatie. En dat het dus gevolgen zou

kunnen hebben voor de toekomst van de versterkingsoperatie, dat vond ik niet verrassend. Dat het ingrijpende gevolgen zou hebben voor de inwoners die al middenin een versterkingsoperatie zaten, dat vond ik schandalig.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, en dat was u op dat moment ook helemaal niet duidelijk.

De heer **Paas**:

Dat was echt niet wat er toen al werd gedeeld.

Mevrouw **Kat** (D66):

Als commissaris van de Koning bent u naast de hoogste bestuurder in de provincie ook de vertegenwoordiger van de regering in de provincie. In hoeverre is deze dubbelrol in de afgelopen jaren moeilijk geweest voor u?

De heer **Paas**:

Ik heb zonet met u de profielschets doorgenomen. Daar staat het woord "verbinder" in. Waar de commissaris nog ouderwets van de Koning is, is dat een historische titel; vroeger was die 100% van de Koning, maar tegenwoordig is het gewoon de voorzitter van het dagelijks bestuur van de provincie. Er zijn nog een paar rijkstaken en die staan beschreven in de ambtsinstructie voor de commissaris van de Koning. De wetgever heeft precies vastgelegd wat de commissaris van de Koning voor het Rijk moet doen. Er is niet een rijkstaak die mij nu te binnen schiet die mij dwars heeft gezeten om op te komen voor Groningen. Het andere ding is dat burgemeesters en commissarissen, omdat ze geacht worden boven de partijen te staan, vaak een verbindende rol hebben waar tegenstellingen dreigen, dus je bent vaak ook de verbindingsofficier, zo van: hoe ligt dat bij jullie, kunnen we iets voor elkaar betekenen, kunnen we eruit komen, wanneer het helemaal vastzit? Die rol zit er wel in, maar dat deed ik altijd vanuit de hoedanigheid van voorzitter van de Groningse delegatie. Iedereen wist wel wie die met mij aan tafel had; niet René Paas van de Koning, maar René Paas van Groningen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Was het voor u als betrokkene ook mogelijk om kritiek te leveren op het rijksbeleid?

De heer **Paas**:

Ja. De kranten staan vol met voorbeelden daarvan.

Mevrouw **Kat** (D66):

Het kabinet geeft aan in de troonrede van enkele weken geleden dat het wil inzetten op het verduurzamen van de industrie die een grootverbruiker van gas is. Waterstof werd daarbij expliciet genoemd als een nieuwe vorm van energie. Groningen profileert zich juist als waterstofprovincie. De provincie zet voor de toekomst in op waterstof. U bent een warm pleitbezorger daarvan. Kunt u kort uitleggen wat de waterstofambities van Groningen zijn en met welke partijen u samenwerkt om deze te realiseren?

De heer **Paas**:

Dat is geen toeval. Groningen is de plek waar de zogeheten gasrotonde in de grond ligt. Nederland heeft niet alleen geld verdiend aan het winnen van heel veel gas uit Groningen, maar Nederland heeft ook heel veel geld verdiend aan het handelen in gas. GasTerra is daar verschrikkelijk goed in. Daarvoor is behulpzaam dat wij een heel systeem hebben van opslag en verdeelstations; alles wat je nodig hebt om om te gaan met aardgas.

Ik heb me laten vertellen dat de voorzieningen die er nu in de grond liggen, met vrij weinig investeringen geschikt te maken zijn voor een ander gas. De redenering begint in Groningen bij de chemische industrie. Die loopt van Delfzijl tot Emmen ongeveer. En die zit daar niet toevallig. Die zit daar omdat er aardgas wordt gewonnen in Groningen. Van aardgas kun je heel gemakkelijk een hele belangrijke grondstof voor de chemische industrie maken, namelijk waterstof. Dat is zogeheten grijze waterstof. Het bijproduct is CO₂, maar dat kon vroeger geen kwaad. Dat moet dus anders. Die industrie wil heel graag vergroenen en die heeft daarvoor ontzettend veel door groene stroom opgewekte waterstof nodig.

Groningen heeft een recente geschiedenis -- gedeputeerde Homan heeft daar flink school mee gemaakt, maar het hele college stond erachter -- waarin we hebben gezegd: we vertikken het om opnieuw pinautomaat te zijn voor Nederland, maar we willen echt wel weer de leverancier zijn van energie, want we zijn daar eigenlijk voor gemaakt. De weg naar Glasgow en Parijs loopt via Groningen, riepen we dan altijd, en dat is ook zo. De driver of de belangrijke verklaring daarachter is die chemie die daar al zit.

Wat dan opvalt -- en dat gaat het weer over commitment van het Rijk -- is dat iedereen die filosofie heel erg ziet zitten, maar als je praat over de volgorde waarin wind op zee wordt aangelegd, dan is het aan de noordkant van Nederland weer te weinig en te laat. Welke partners heb je daarvoor

nodig? Daarvoor is een consortium gevormd. Het zal u interesseren dat onder andere Shell daarin zit, maar ook Groningen Seaports en de Gasunie. Dat heet NorthH2. Die hebben grote plannen voor het maken van een windpark aan de noordkant van Nederland, waarvan de groene energie aanlandt in de Eemshaven. Dat is allemaal niet zonder problemen, maar wij denken dat daar een heel belangrijk element van onze toekomst in zit.

Misschien nog één dingetje. We zijn er apetrots op dat we in een paar maanden die lng-tankers in de Eemshaven hebben weten neer te leggen, met inzet van alle overheden, waaronder de provincie. Dat is echt heel goed en heel snel gegaan. Dat komt voort uit het crisisgevoel; Nederland heeft energie nodig. Als we met datzelfde crisisgevoel de vergunningverlening voor dat wind op zee zouden doen, dan zou de groene stroom met waterstof geloof ik inmiddels in Groningen al gemaakt worden.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat moet er nu nog gebeuren om de problemen op te lossen en de Groningers weer een toekomstperspectief te bieden?

De heer **Paas**:

Daarvoor moet je eerst ervoor zorgen dat niemand reden heeft om te klagen over de manier waarop zijn schade wordt hersteld. En dat zal nog voor onbepaalde tijd doorgaan. De heer Kortmann zei hier dat hij eigenlijk wel ruimte zou willen hebben om buiten de strikte juridische regels mensen gewoon te helpen. Dat zou enorm schelen. Het is ook nodig dat er eindelijk vaart komt in die versterkingsoperatie. Van de 27.000 huizen of gezinnen staat van 6.000 huizen vast dat ze op norm zijn, dus 21.000 huizen nog niet. En die wachten nog. Dat is de realiteit van Groningen nu.

Maar dat is alleen nog maar het herstellen van schade en het versterken. En ik denk altijd: de Rekenkamer rekent uit hoe nadelig de verhoudingsgetallen bruto/netto zijn. Dat is echt om je voor te schamen. Als diezelfde mensen die nu de afvinklijstjes doen en de protocollen toepassen en de toestemming moeten geven en de parafen moeten zetten, als die nou de strikte opdracht krijgen om nu vooral mensen te gaan helpen, en daarbij eens schandalig royaal te zijn, nadat we 400 miljard euro aan staatsbaten uit het Groningenveld hebben gehaald, als we die mensen eens de opdracht geven om mensen te gaan helpen, dan scheelt dat enorm. Maar dan hebben we het nog steeds alleen nog maar over schadeherstel en versterking.

Onze provincie heeft meer nodig dan dat. Ik zou willen dat Nederland dat ook ziet, want Nederland heeft iets recht te zetten, dat zei ik aan het begin. Nederland heeft iets recht te zetten in de richting van Groningen en Groningers. Daarbij is het motto toch vooral: geef de vele mensen die aan de slag zijn om schadeherstel en versterking te doen, met name de instructie om mensen de ruimte te geven om door te kunnen gaan met hun leven. En als dat extra geld kost -- we hebben zoveel verdiend aan Groningen, dan neem je maar een keer het risico dat er iemand geld krijgt waar die misschien geen recht op had.

Keer het eens om. Ik weet niet meer wie het zei, maar het ging hier aan tafel over het omkeren van de risico's van inflatie en de gestegen bouwkosten. Die liggen allemaal nog steeds bij die inwoners die er niet voor hebben gekozen dat de aarde onder hun huis ging schudden, die geen cent hebben ontvangen van de goudmijn waar ze boven wonen. Zorg ervoor dat je die risico's overneemt, dat je mensen in de gelegenheid stelt om met hun leven door te gaan.

Wij zijn de provincie die Nederland rijk heeft gemaakt. Ik heb weleens ergens gelezen -- maar ik weet niet of het zo erg is -- dat Nederland België is plus aardgas; dat is dus een enorm verschil. Groningen is niet goed behandeld en onze toekomst staat hier op het spel. Aan de ene kant is het zo dat Nederland best een beetje meer Groningen kan gebruiken. Nederland heeft Groningen ook hard nodig voor een aantal dingen. Als je een miljoen huizen moet bouwen in tien jaar, dan snap ik niet dat dat allemaal in die overvolle Randstad geprutst wordt. Zorg ervoor dat je andere delen van het land, waaronder Groningen, eens wat beter ontsluit en ga daar dan ook wat huizen bouwen. En Groningen heeft Nederland ook nodig.

Wij hebben recht op blijvende betrokkenheid van de regering, vind ik, en -- mag ik het zeggen? -- ook van het parlement, om dat wat in decennia is scheefgegroeid, de komende decennia ook wel met grote bedragen recht te zetten. Als we iets een crisis noemen, dan vliegen in Den Haag de miljarden je om de oren. Dat valt ook in Groningen op. Kunnen we eens kijken of we een tikje royaler kunnen zijn bij grootscheeps investeren in een provincie die de ambitie heeft voor Nederland veel te betekenen, maar die Nederland op dit moment ook echt nodig heeft, en die in de recente geschiedenis door Nederland, door de Staat der Nederlanden, is mishandeld?

De **voorzitter**:

We zijn uitgevraagd als commissie.

De heer **Paas**:

Dat dacht ik ook hierna.

De **voorzitter**:

Dank voor uw medewerking. Ik verzoek de griffier om u en uw steunverlener, de heer Ten Wolde, naar buiten te geleiden.

Het volgende verhoor vindt plaats maandagochtend om 10.00 uur. Dan zullen wij de voormalig minister van Economische Zaken en Klimaat, de heer Wiebes, horen.

Sluiting 16.55 uur.